Για μία Επανάσταση των Ευρωπαϊκών Λαών στον 21ο Αιώνα

Αντώνης Μπρούμας

Το 1867 ο Μιχαήλ Μπακούνιν απευθύνει το όραμά του για την Ευρώπη στην Ένωση για την Ειρήνη και την Ελευθερία ως εξής: «[υ]πάρχει ένας μόνο δρόμος να φέρουμε τον θρίαμβο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στις διεθνείς σχέσεις στην Ευρώπη και αυτός είναι το να καταστήσουμε αδύνατο τον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των διαφορετικών λαών που συνιστούν την Ευρωπαϊκή οικογένεια. Αυτός ο δρόμος είναι η συγκρότηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης […] Μία τέτοια συνομοσπονδία δεν μπορεί ποτέ να δημιουργηθεί από τα Ευρωπαϊκά κράτη, όπως είναι επί του παρόντος συγκροτημένα, λαμβάνοντας υπόψη τη μεταξύ τους χαώδη ανισότητα δυνάμεων […] όλα τα μέλη της αδελφότητας αυτής πρέπει γι' αυτόν τον λόγο να μετασχηματίσουν τις χώρες τους από κράτη […] στην ελεύθερη ένωση των ανθρώπων σε συμβούλια, των συμβουλίων σε κομμούνες, των κομμούνων σε ομοσπονδίες και, τελικά, την συνομοσπονδίωση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης και, κατόπιν του κόσμου ολάκερου».

Σήμερα, το μέλλον της Ευρώπης βρίσκεται σε σταυροδρόμι. Η τύχη της κρίνεται από την έκβαση της σύγκρουσης μέσα από τρεις πολιτικά διακριτούς πόλους.

Από την μια πλευρά, η κοσμοπολίτικη νεοφιλελεύθερη ελίτ παλεύει για τη διατήρηση των εξουσιών του θεσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός οποιουδήποτε ελέγχου από τις Ευρωπαϊκές κοινωνίες. Μία τέτοια στρατηγική επιλογή θωρακίζει και εγγυάται την ολοκλήρωση του μετασχηματισμού των ευρωπαϊκών κοινωνιών με βάση το πάγιο νεοφιλελεύθερο σχέδιο, δηλαδή την άρση κάθε κοινωνικού περιορισμού στην αυθαίρετη εξουσία του

κεφαλαίου. Η κοσμοπολίτικη νεοφιλελεύθερη ελίτ είναι ο νικητής των προηγούμενων ιστορικών κύκλων της κοινωνικής σύγκρουσης στην Ευρώπη αλλά και σε ολόκληρο πλανήτη, ο αδιαμφισβήτητος ηγεμόνας της ανθρωπότητας στη σύγχρονη εποχή. Η πρότασή της για την Ευρώπη έχει ως στόχο την περαιτέρω θωράκιση της δομικής εξουσίας του κεφαλαίου σε διεθνές επίπεδο με έναν σε γενικές γραμμές ψευδο-ορθολογικά επινοημένο, δηλαδή συντεταγμένο και θεσμοποιημένο, τρόπο και τελικό σκοπό την πλήρη υπαγωγή των κοινωνιών σε αυτή. Εντούτοις, η ιστορία δεν κινείται γραμμικά. Το νεοφιλελεύθερο σχέδιο, εγγενώς μη βιώσιμο, επιταχύνει τις τρεις θεμελιακές αντιφάσεις του, αυτές της κυριαρχίας, της εκμετάλλευσης και της ανάπτυξης, αποσταθεροποιώντας κοινωνίες και φύση.

Όπως έχει δείξει ο Καρλ Πολάνυι, κάθε καταστροφική απόπειρα μεταβολισμού των ανθρώπινων κοινωνιών από την εμπορευματική αγορά απαντάται ιστορικά από μία αντίρροπη κοινωνική αντίδραση επιβίωσης για την υπαγωγή της εξουσίας του κεφαλαίου σε κοινωνικό έλεγχο και τη αποτροπή της κατάρρευσης βασικών κοινωνικών σχέσεων και λειτουργιών. Η καταφυγή όμως των κοινωνιών μέσα από ένστικτο αυτοσυντήρησης ενίοτε μπορεί να εκδηλώνεται και με πισωγυρίσματα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η φασιστική εκδοχή του νεοφιλελευθερισμού υψώνεται ως η βασική δύναμη εκπροσώπησης της αντίδρασης στην καταστροφική λαίλαπα της όλο και μεγαλύτερης διείσδυσης της εμπορευματικής αγοράς στις κοινωνικές σχέσεις.

Από τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, την Ινδία και τη Ρωσία μέχρι την περιφέρεια της Ευρώπης, οι φασίστες έχουν έτοιμη τη δική τους πρόταση εξουσίας. Ανάθεση από τις μάζες, κατάληψη του κράτους, επιστροφή στην παραδοσιακή κοινότητα του έθνους-κράτους, ενίσχυση της συνεκτικότητας της καπιταλιστικής μηχανής μέσα από το ανήκειν σε ένα συνεκτικό έθνος και, έτσι, ενδυνάμωση του ενός στοιχείου από την αγία τριάδα του συμπλέγματος κεφάλαιο/κράτος/έθνος του σύγχρονου συστήματος εξουσίας, του στοιχείου ακριβώς αυτού που υποτίμησε η κοσμοπολίτικη εκδοχή του νεοφιλελευθερισμού και γι’ αυτό διαρκώς χάνει σε

συνεκτικότητα και απήχηση στην κοινωνική της βάση.

Το σίγουρο είναι πως η φασιστική εκδοχή του νεοφιλελευθερισμού αποτελεί μια διαδικασία δημιουργικής καταστροφής και μετάλλαξης του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού προς το χειρότερο για τις κοινωνίες. Η αναζωπύρωση των εθνικισμών και το ανεξέλεγκτο των οικονομικών ανταγωνισμών των εθνών-κρατών πέρα από το θεσμικό πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια στον παγκόσμιο πόλεμο και στην ολοκληρωτική αδυναμία του συστήματος να διασφαλίσει την κοινωνική αναπαραγωγή υπό το βάρος των άλυτων προβλημάτων της ανισότητας και της οικολογικής καταστροφής. Εντούτοις, η επιβίωση της ανθρωπότητας δεν ήταν ποτέ εγγεγραμμένη στις νομοτέλειες του καπιταλισμού.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο επαναστατημένος αντικρατικός διεθνισμός του Μπακούνιν είναι κομβικός για τη συγκρότηση του τρίτου πόλου στη σύγκρουση για το μέλλον της Ευρώπης. Ο τρίτος αυτός πόλος πρεσβεύει, σε γενικές γραμμές, μια Ευρώπη των Λαών, δηλαδή μια ομοσπονδία των λαών της Ευρώπης, η οποία στηρίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Ξεπηδώντας από τα σπλάχνα των Ευρωπαϊκών κοινωνιών και της σχεδόν πια ενστικτώδους αντίστασής τους για την επιβίωση από την καπιταλιστική μηχανή καταστροφής, ο τρίτος πόλος της σύγκρουσης δεν έχει έτοιμες τις παρελθοντικές προτάσεις εξουσίας των περασμένων δυστοπιών, όπως οι φασίστες.

Αντιθέτως, στηρίζεται στη διαρκή ανίχνευση του αύριο μέσα από το ξεπέρασμα του ασφυκτικού σημερινού πλαισίου και αυτό του προσδίδει τις δυνατότητες και τις προοπτικές για ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή. Μολονότι λοιπόν χάνει σε απλότητα και συνοχή, ο τρίτος πόλος της σύγκρουσης για την Ευρώπη προτάσσει την ελπίδα, έχοντας έτσι τα εχέγγυα να κατακτήσει τις καρδιές των ανθρώπων και να κινητοποιήσει ξανά μαζικά τις κοινωνίες στον δρόμο προς την απελευθέρωση και την χειραφέτηση.

Ιστορική μας δουλειά και καθήκον είναι να καταστήσουμε τον πολιτικό αυτόν πόλο ξανά επικίνδυνο για τα κράτη και το

κεφάλαιο, δηλαδή να του δώσουμε δυναμική ανατροπής της κυρίαρχης εξουσίας. Αυτό το έργο δεν οικοδομείται με δυνάμεις αντιπροσώπευσης, που προτάσσουν διυστικά διλήμματα τύπου Ευρώ/Δραχμή ή μέσα/έξω από την ΕΕ χωρίς κανένα όραμα για το μετά. Αντίθετα, οικοδομείται με τη συγκρότηση λαϊκής εξουσίας στη βάση της κοινωνίας μας, με την ανύψωση της παραδοσιακής κοινότητας σε ανώτερο επίπεδο, αυτό της δημοκρατικής κοινότητας, με την οριζόντια δικτύωση και συντονισμό κινημάτων ανάμεσα στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, με την πρόταξη της αλληλεγγύης μεταξύ των κοινωνιών της Ευρώπης και, σε τελευταίο στάδιο, με τη συγκρότηση συνθηκών δυαδικής εξουσίας από το επίπεδο των δήμων μέχρι και την αποδιάρθρωση του κράτους και της εμπορευματικής αγοράς.

Η κοινωνική επανάσταση στην Ευρώπη στον 21ο αιώνα για τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης, όχι μόνο δεν είναι ουτοπία αλλά αποτελεί και την πιο ελπιδοφόρο τελικά εκδοχή του κοινού μας μέλλοντος. Για αυτή λοιπόν την εκδοχή καλούμαστε να παλέψουμε.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 19

Διαδικτυακή Ουδετερότητα | Από το Ανοιχτό Internet Πίσω στον Μεσαίωνα

Jonathan Cook
Μετάφραση: Δημήτρης Πλαστήρας

Υπάρχει κανείς που να αμφισβητεί πως η σχετικά ελεύθερη και ανοιχτή πρόσβαση στο διαδίκτυο στη Δύση φτάνει με γρήγορους ρυθμούς στο τέλος της; Στην Κίνα και σε άλλα αυταρχικά

καθεστώτα, οι ηγέτες απλά υποτάσσουν το διαδίκτυο σύμφωνα με τη θέληση τους, λογοκρίνοντας το περιεχόμενο που απειλεί την εξουσία τους. **Στη «δημοκρατική» Δύση όμως, γίνεται με διαφορετικό τρόπο. Το κράτος δεν χρειάζεται να επέμβει άμεσα – αναθέτει τη βρώμικη δουλειά σε εταιρείες.**

Από τον επόμενο μήνα κιόλας, το διαδίκτυο μπορεί να γίνει το αποκλειστικό παιχνίδι των μεγαλύτερων εταιρειών, οι οποίες φαίνονται αποφασισμένες να αρμέξουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κέρδος μπορούν από το "εύρος γραμμής" (bandwidth). Στο μεταξύ, τα εργαλεία που μας βοηθούν να ασχοληθούμε με την κριτική σκέψη, την ανυπακοή και τις κοινωνικές κινητοποιήσεις θα χαθούν καθώς η **«διαδικτυακή ουδετερότητα»** (net neutrality) γίνεται πλέον μία ιστορική υποσημείωση, μια φάση ανάπτυξης, στην «ωρίμανση» του διαδικτύου.

Τον Δεκέμβριο η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών (FCC) αποφάσισε την κατάργηση [1] των ήδη κουτσουρεμένων κανονισμών που υπάρχουν για να διατηρούν ένα ελάχιστο ίχνος «διαδικτυακής ουδετερότητας». Ο επικεφαλής της, Ajit Pai, και οι εταιρείες που είναι πάροχοι δικτύου θέλουν να εξαλείψουν αυτούς τους κανόνες, όπως ακριβώς ο τραπεζικός τομέας ξεφορτώθηκε το οικονομικό ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε να καταφέρει να φουσκώσει τις οικονομίες μας σε μια τεράστια πυραμίδα.

Αυτό μπορεί να είναι το τελικό χτύπημα στην Αριστερά (ΣτΜ: και στο ευρύτερο ανταγωνιστικό κίνημα) και στη δυνατότητά της να κάνει τη φωνή της να ακουστεί στον δημόσιο χώρο.

> *Ήταν οι πολιτικοί ηγέτες – συνεπικουρούμενοι από τους εκδοτικούς κολοσσούς – που άνοιξαν τον δρόμο για την εξέλιξη αυτή με την υποδαύλιση ενός ιδιοτελούς ηθικού πανικού περί **«ψευδών ειδήσεων»** (fake news).*

Οι ψευδείς ειδήσεις, όπως υποστήριξαν, εμφανίζονται μόνο στο διαδίκτυο και όχι στις σελίδες των ειδησεογραφικών κολοσσών – τα ίδια μέσα που μας πούλησαν τον μύθο των όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ και που έχουν διατηρήσει με τόση επιτυχία

ένα μονοκομματικό σύστημα με δύο πρόσωπα. Το κοινό, όπως φαίνεται, πρέπει να προφυλαχθεί μόνο από τους μπλόγκερς και τις ιστοσελίδες.

Οι γίγαντες των κοινωνικών μέσων ανταποκρίθηκαν σύντομα. Είναι όλο και πιο εμφανές πως το facebook παρεμβαίνει ως πλατφόρμα στη διάδοση πληροφοριών μεταξύ προοδευτικών ακτιβιστών. Ήδη κλείνει λογαριασμούς [2] και περιορίζει την απήχησή τους. Αυτές οι τάσεις θα επιταχυνθούν ακόμα περισσότερο.

Η Google [3] άλλαξε τους αλγορίθμους της με τρόπο που να εξασφαλίζει πως η κατάταξη σημαντικών αριστερόστροφων ιστοσελίδων στη μηχανή αναζήτησης θα κατακρημνιστεί [4]. Γίνεται όλο και δυσκολότερο να βρεθούν εναλλακτικές πηγές ειδήσεων γιατί αυτές κρύβονται πλέον συστηματικά από την κοινή θέα.

Η Google επιτάχυνε αυτή τη διαδικασία, στα μέσα Νοεμβρίου με την «αποκατάταξη» του RT (Russia Today) και του Sputnik, δύο ρωσικούς ειδησεογραφικούς ιστότοπους που προσφέρουν ένα σημαντικό αντίβαρο – ακόμη και αν είναι μονομερές ως προς τη φιλορωσική του προπαγάνδα – στην αντιρωσική προπαγάνδα που εξαπολύουν τα δυτικά μέσα. Οι δύο ιστότοποι θα είναι πρακτικά λογοκριμένοι στο διαδίκτυο για τη μεγάλη πλειοψηφία των χρηστών.

Το RT απέχει πολύ από το να είναι μια τέλεια πηγή ειδήσεων – κανένα κρατικό ή εταιρικό μέσο δεν είναι – αλλά είναι μια ζωτική φωνή που υπάρχει στο διαδίκτυο. Έχει υπάρξει καταφύγιο για πολλούς που αναζητούν εναλλακτικές, και συχνά πολύ πιο έντιμες, αναλύσεις [5] τόσο για την εγχώρια δυτική πολιτική όσο και τη δυτική ανάμειξη σε μακρινές χώρες. Φυσικά έχει τη δική του πολιτική ατζέντα αλλά παρά την προκατάληψη πολλών δυτικών προοδευτικών, προσφέρει πολύ πιο ακριβή εικόνα του κόσμου, σε σχέση με τα δυτικά εταιρικά μέσα, πάνω σε ένα μεγάλο φάσμα θεμάτων.

Υπάρχει λόγος που συμβαίνει αυτό. Τα δυτικά εταιρικά μέσα

υπάρχουν για να ενισχύουν προκαταλήψεις που έχουν εμποτισθεί στο δυτικό κοινό για μια ολόκληρη ζωή – η κύρια από αυτές είναι πως τα δυτικά κράτη δικαιωματικά δρουν ως καλοπροαίρετοι, αν και περιστασιακά αδέξιοι, αστυνόμοι που προσπαθούν να διατηρήσουν την τάξη ανάμεσα σε άλλα, απείθαρχα ή ξεκάθαρα κακά κράτη στην υφήλιο.

Τα μέσα και η πολιτική τάξη μπορούν με ευκολία να εκμεταλλεύονται αυτές τις προκαταλήψεις ώστε να μας πείθουν για κάθε είδος αναληθειών που προωθούν τα δυτικά συμφέροντα. Για να πάρουμε ένα μόνο παράδειγμα – το Ιράκ. Μας είπαν πως ο Saddam Hussein είχε δεσμούς με την Αλ Κάιντα (δεν είχε και δεν μπορούσε να έχει), πως το Ιράκ είχε όπλα μαζικής καταστροφής (δεν είχε, όπως προσπάθησαν να μας πουν οι επιθεωρητές όπλων του ΟΗΕ) και πως οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο ήθελαν να στηρίξουν τη δημοκρατία στο Ιράκ (αλλά όχι πριν κλέψουν το πετρέλαιό της). Μπορεί να υπήρξε αντίθεση στη Δύση για την εισβολή στο Ιράκ αλλά ένα μικρό μόνο μέρος της είχε ως αίτιο την αναγνώριση πως αυτά τα στοιχεία της επίσημης αφήγησης, αποδεικνύονταν, με ευκολία, να είναι ψέματα.

Το RT και άλλες μη-δυτικές πηγές νέων στα Αγγλικά, προσφέρουν μία διαφορετική οπτική μέσα από την οποία μπορούμε να δούμε τέτοια σημαντικά γεγονότα από προοπτικές που δεν θολώνονται από τη δυτική αριστοκρατική ατζέντα.

> *Αυτοί και άλλοι προοδευτικοί ιστότοποι φιμώνονται σταδιακά και μπαίνουν στη μαύρη λίστα, οδηγώντας μας ξανά πίσω στην αγκαλιά των εταιρικών προπαγανδιστών. Λίγοι ήταν οι φιλελεύθεροι που υπήρξαν έτοιμοι να υψώσουν τη φωνή τους για να υπερασπιστούν το RT, ξεχνώντας τις προειδοποιήσεις της ιστορίας, όπως και το αντιναζιστικό ποίημα του Martin Niemoller, «**Πρώτα ήρθαν για τους σοσιαλιστές**»[6].*

Οι εώς τώρα κανόνες της «διαδικτυακής ουδετερότητας» ήδη δεν κατάφερναν να προστατέψουν τους προοδευτικούς και τους αντιφρονούντες, καθώς οι εξελίξεις που ανέλυσα παραπάνω το

κάνουν σαφές. Αλλά χωρίς ακόμα και αυτούς, τα πράγματα θα γίνουν χειρότερα. **Οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου (ISPs), οι εταιρείες που μας συνδέουν στο διαδίκτυο, θα μπορούν πλέον να αποφασίζουν μαζί μας τι μπορούμε να δούμε και τι θα είναι πέρα από την εμβέλεια μας.**

Μεγάλο μέρος του διαλόγου έχει εστιαστεί στην επίπτωση του τερματισμού των κανόνων στα διαδικτυακά εμπορικά εγχειρήματα. Αυτός είναι ο λόγος που το Amazon και πορνογραφικές σελίδες όπως το Pornhub ηγούνται της αντίδρασης. Επισκιάζεται όμως έτσι η πιο σημαντική απειλή για τις προοδευτικές ιστοσελίδες και τις ήδη βαλλόμενες αρχές της ελευθερίας του λόγου.

θα δοθεί στους παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου μεγαλύτερη ελευθερία να αποφασίσουν το περιεχόμενο που θα μπορούμε να δούμε στο διαδίκτυο. Θα μπορούν να επιβραδύνουν τις ταχύτητες πρόσβασης σε ιστοσελίδες που δεν προσφέρουν κέρδος – που είναι η εξ' ορισμού πραγματικότητα για τις ακτιβιστικές ιστοσελίδες. Ενθαρρύνονται όμως να εφαρμόσουν ακόμα και μια κινέζικου τύπου λογοκρισία, είτε από δική τους πρωτοβουλία, είτε υπό πολιτική πίεση. Το γεγονός πως αυτό θα δικαιολογηθεί με εμπορικούς και όχι πολιτικούς λόγους, θα προσφέρει ελάχιστη βοήθεια.

Όσοι είναι πραγματικά αφοσιωμένοι στην εύρεση πραγματικών νέων θα μπορούν να βρουν λύσεις. Αυτό όμως είναι μικρή παρηγοριά. Η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων θα χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες που τους προσφέρονται και θα αγνοούν αυτό που τους στερούν.

Αν τους παίρνει ώρες για να έχουν πρόσβαση σε μια σελίδα, απλά θα "κλικάρουν" αλλού. Αν μια αναζήτηση στο Google τους δείχνει μόνο εταιρικά εγκεκριμένα αποτελέσματα, θα διαβάζουν ό,τι τους προσφέρεται. Αν η ροή του facebook δεν τους προσφέρει ένα «μη κερδοφόρο» ή «ψεύτικο» περιεχόμενο, δεν θα γνωρίσουν κάτι άλλο. Αλλά όλοι εμείς που ενδιαφερόμαστε για το μέλλον θα είμαστε φτωχότεροι.

Σημειώσεις:
[1]

https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/21/net-neutrality-rules-to-be-ditched-as-expected-fcc-decision-sparks-protests
[2]
https://medium.com/@caityjohnstone/ive-been-banned-from-facebook-for-sharing-an-article-about-false-flags-678c24358fde
[3] https://wikileaks.org/google-is-not-what-it-seems/
[4]
https://www.jonathan-cook.net/blog/2017-09-30/googles-new-search-engine-bias-is-no-accident/
[5] https://www.youtube.com/watch?v=u_YLPUvBcDM
[6] https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007392

Πηγή: Counterpunch

*Ο **Jonathan Cook** είναι βραβευμένος δημοσιογράφος, ζει στην Ναζαρέτ όπου αρθρογραφεί και γράφει βιβλία για τη σύγκρουση Παλαιστίνιων και Ισραηλινών.

Ο George Orwell για τους Κινδύνους του Εθνικισμού

Kristian Williams
Μετάφραση: Δημήτρης Πλαστήρας

Ο George Orwell ξεκινά το δοκίμιό του «Σημειώσεις πάνω στον Εθνικισμό» με την παραδοχή πως ο *εθνικισμός* δεν είναι στην πραγματικότητα η κατάλληλη λέξη, αλλά κάτι σαν παρεμφερής όρος για αυτό που θα αναλύσει. Εξηγεί:

«Με τον ‘εθνικισμό’ εννοώ πρώτα από όλα τη συνήθεια να υποθέτουμε πως τα ανθρώπινα όντα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν όπως τα έντομα και πως ολόκληρα σύνολα εκατομμυρίων ή δεκάδων

εκατομμυρίων μπορούν να τυποποιηθούν ως «καλοί» ή «κακοί». Δεύτερον – και αυτό είναι πολύ πιο σημαντικό – εννοώ τη συνήθεια του να αναγνωρίζουμε κάποιον με ένα μόνο έθνος ή άλλη μονάδα, τοποθετώντας την πέρα από το καλό ή το κακό και μην αναγνωρίζοντας κανένα άλλο καθήκον παρά μόνο την προώθηση των συμφερόντων της.»

Αλλού περιγράφει τον εθνικισμό απλά ως «την παρανοϊκή σύγχρονη συνήθεια της ταύτισης του εαυτού μας με μεγάλες μονάδες εξουσίας και βλέποντας τα πάντα με όρους ανταγωνιστικού κύρους».

Γράφοντας αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και στην αρχή μόλις της περιόδου της αποαποικιοκρατικοποίησης, ο Orwell επέλεξε τον *εθνικισμό* – αντί του *σωβινισμού* ή του *φανατισμού* – για βάσιμους, αλλά ιστορικά συγκεκριμένους λόγους. Σήμερα ίσως να είχε επιλέξει τον *φονταμενταλισμό*, αν και είναι εξίσου μακριά από το ειδικό νόημα που θέλει να εκφράσει. Αργότερα δημιούργησε ένα ολόκληρο λεξιλόγιο για να περιγράψει αυτή τη διαδικασία σκέψης: *μαυρόασπρο, εγκληματόπ, διπλοσκέψη, καλοσκέψη.*

> ***Το σημαντικό είναι το είδος πρόσδεσης που ο εθνικιστής σχηματίζει, όχι το ιδιαίτερο αντικείμενο αυτής της πρόσδεσης:***

«το συναίσθημα για το οποίο μιλάω δεν συνδέεται πάντοτε με αυτό που αποκαλούμε έθνος… Μπορεί να προσδεθεί με μία εκκλησία ή μία τάξη, ή μπορεί να δουλεύει με έναν πλήρως αρνητικό τρόπο, *εναντίον* κάτι ή κάποιου και δίχως την ανάγκη για κάποιο θετικό αντικείμενο αφοσίωσης».

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, ο Orwell αναφέρει τρία «βασικά χαρακτηριστικά της εθνικιστικής σκέψης»:

1. «***Εμμονή***. Σχεδόν πάντα, κανένας εθνικιστής δεν σκέφτεται, μιλά ή γράφει για τίποτα άλλο πέρα από την ανωτερότητα της δικής του μονάδας εξουσίας.» Η ιδιαίτερη αποστολή του είναι να αποδείξει πως το έθνος που διάλεξε είναι από κάθε άποψη

καλύτερο από τους αντιπάλους του. Επομένως, ακόμη και στα τελικά όρια της αληθοφάνειας, κάθε ερώτημα μπορεί να γυρίσει πίσω σε αυτό το κεντρικό ζήτημα. Καμιά λεπτομέρεια δεν είναι αδιάφορη, κανένα γεγονός δεν είναι ουδέτερο.

2. «Αστάθεια». Το περιεχόμενο του πιστεύω του εθνικιστή, ακόμη και το αντικείμενο της αφοσίωσής του, είναι αντικείμενο αλλαγών, όπως και οι συνθήκες. «Αυτό που μένει σταθερό στον εθνικιστή είναι η ίδια του η ψυχοσύνθεση» – ο αδιάκοπος, απλουστευτικός, ασυμβίβαστος ζήλος. Η ουσία είναι να κρατά κανείς τον εαυτό του συνεχώς σε μία ξέφρενη κατάσταση γύρω από προσποιητούς διαγωνισμούς τιμής, είτε ξεσπούν σε σπασμούς οργής γύρω από υποθετικές προσβολές είτε σε σαδιστική έκσταση γιορτάζοντας κάποιο νέο θρίαμβο. Είναι η ένταση της εμμονής που έχει σημασία, όχι ο προσχηματικός στόχος.

3. «Αδιαφορία για την πραγματικότητα». Οι εθνικιστές επιτυγχάνουν ενστικτωδώς το επίπεδο εκείνο της διπλοσκέψης που οι κάτοικοι του *Airstrip One* καλλιεργούσαν προσπαθώντας συνειδητά: «Ο εθνικισμός είναι δίψα για δύναμη, σφυρηλατημένη με αυταπάτη. Κάθε εθνικιστής είναι ικανός για την πιο ξεδιάντροπη ατιμία, αλλά είναι και – μιας και στη συνείδησή του εξυπηρετεί κάτι μεγαλύτερο από τον ίδιο – πέρα από κάθε αμφιβολία σίγουρος πως έχει δίκιο». Η βασική του πίστη, αισθάνεται βέβαιος πως *πρέπει* να είναι αλήθεια, έτσι λοιπόν, τα γεγονότα πρέπει να προσαρμόζονται ώστε να ταιριάζουν σε αυτήν.

Ο Orwell κατατάσσει τις κύριες μορφές του εθνικισμού σε «θετικό Εθνικισμό» (που είναι *για* την ίδια τη χώρα κάποιου, π.χ. Κέλτικος εθνικισμός ή Σιωνισμός), σε «Αρνητικό Εθνικισμό» (που είναι *εναντίον* κάποιας άλλης ομάδας, π.χ. Αντισημιτισμός ή Τροτσκισμός στην καθαρή του αντι-Σοβιετική εκδοχή), και σε «Μεταφερόμενο Εθνικισμό» (ταύτιση κάποιου με μία φυλή, τάξη ή χώρα άλλη από τη δική του – την εποχή του Orwell συνήθως με την ΕΣΣΔ). Φυσικά, είναι δυνατό να έχεις οποιαδήποτε από αυτές τις πεποιθήσεις και να *μην* είσαι «εθνικιστής» με την οργουελιανή έννοια του όρου.

Το πρόβλημα δεν είναι εγγενές σε κανένα συγκεκριμένο σώμα σκέψεων, ακριβώς όπως και καμία συγκεκριμένη θεωρία δεν εγγυάται την ανοσία.

Το ζήτημα είναι λιγότερο το φιλοσοφικό περιεχόμενο και περισσότερο ο υποκειμενικός τρόπος με τον οποίο το άτομο σχετίζεται με αυτό.

Ο εθνικιστής κρατάει το ιδιαίτερό του δόγμα, όχι μόνο ως την αδιαμφισβήτητη αλήθεια, αλλά και ως το απόλυτο μέτρο με το οποίο μπορεί να κριθεί η αλήθεια. Η έκτασή του δεν περιορίζεται σε ηθικά ή πολιτικά γεγονότα και *όλα* τα ερωτήματα, είτε πρακτικά είτε αξιακά, μπορούν να απαντηθούν εκ των προτέρων με τη μνημόνευση του εθνικιστικού πιστεύω – ή, ακριβέστερα, του «ανταγωνιστικού κύρους» της «μονάδας δύναμης» στην οποία έχει αφοσιώσει τον εαυτό του.

*

Οι κίνδυνοι της εθνικιστικής σκέψης επεκτείνονται πολύ πιο πέρα από κάποιο συγκεκριμένο σφάλμα και πέρα ακόμα από τα κινήματα που μολύνονται από αυτήν. Μόλις ο εθνικισμός εξαπλωθεί πέρα από ένα συγκεκριμένο σημείο, θα προσπαθήσει να υποβιβάσει τη συνολική ποιότητα του πολιτικού διαλόγου, και επομένως της πολιτικής σκέψης – και επειδή κανένα γεγονός ή ιδέα δεν είναι άσχετη με τις εθνικιστικές φιλοδοξίες, τελικά *κάθε* σκέψη.

Σε αυτό που μάλλον αποτελεί το πιο αποκαρδιωτικό απόσπασμα του ημερολογίου του, ο Orwell έγραψε:

«Πνιγόμαστε στη βρώμα. Όταν μιλάω σε οποιονδήποτε ή διαβάζω τα γραπτά από οποιονδήποτε έχει κάτι να πει, νοιώθω πως η διανοητική εντιμότητα και η ισορροπημένη κρίση έχει απλά εξαφανιστεί από το πρόσωπο της γης. Η σκέψη όλων είναι εισαγγελική, ο καθένας απλά προωθεί μια «θέση» με εσκεμμένη φίμωση της άποψης του αντιπάλου, και επιπλέον, με απόλυτη απαξίωση προς κάθε βάσανο πέρα από αυτά του ίδιου και των

φίλων του… Μπορεί κανείς να το παρατηρήσει αυτό στην περίπτωση ανθρώπων που κάποιος διαφωνεί μαζί τους, όπως οι φασίστες ή οι πασιφιστές, αλλά στην πραγματικότητα όλοι είναι το ίδιο, τουλάχιστον όλοι όσοι έχουν απόλυτη άποψη. Όλοι είναι ανέντιμοι, και όλοι είναι απόλυτα σκληροί προς ανθρώπους που είναι έξω του στενού κύκλου των δικών τους συμφερόντων και συμπαθειών.

Αυτό που είναι εντυπωσιακότερο όλων είναι ο τρόπος που η συμπάθεια μπορεί να «ανάψει» ή να «σβήσει» σαν ένα είδος διακόπτη ανάλογα με την πολιτική σκοπιμότητα… Δεν εννοώ τα ψέματα για την επίτευξη πολιτικών στόχων αλλά τις πραγματικές αλλαγές σε υποκειμενικά συναισθήματα. Δεν υπάρχει όμως κάποιος που να έχει και αποκρυσταλλωμένη γνώμη και ισορροπημένη αντίληψη; Στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλοί αλλά είναι ανίσχυροι. ***Όλη η εξουσία βρίσκεται στα χέρια παρανοϊκών».***

Ο πολιτικός διάλογος μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο δεν μπορεί να αποτελέσει τρόπο για να φτάσει κάποιος στην αλήθεια ή να καταφέρει έναν κάποιο βαθμό αμοιβαίας κατανόησης ή να πείσει άλλους για τη δική του άποψη, ή ακόμη να κάνει τον εαυτό του κατανοητό. Αντιθέτως, είναι ένα είδος παιχνιδιού στο οποίο τόσο η νίκη όσο και τα ρίσκα είναι κυρίως φανταστικά. Ο Orwell ανέλυσε τα κίνητρα του εθνικιστή: «Αυτό που θέλει είναι να *αισθανθεί* πως η δική του μονάδα επικρατεί πάνω σε μια άλλη μονάδα και πιο εύκολα μπορεί να το κάνει αυτό με την επίθεση σε έναν αντίπαλο παρά με την εξέταση των γεγονότων για να δει αν τον στηρίζουν». Μιας και οι δυο πλευρές είναι, κατά κανόνα, εξίσου «αδιάφορες για το τι συμβαίνει στον πραγματικό κόσμο», το αποτέλεσμα τέτοιων διαφωνιών «είναι πάντοτε εντελώς δίχως αποτέλεσμα» και «ο κάθε διεκδικητής δίχως εξαίρεση πιστεύει πως ο ίδιος έχει κερδίσει τη νίκη».

Σε έναν τέτοιου είδους διαγωνισμό είναι σχεδόν σίγουρο πως οι φαντασιώσεις αντικαθιστούν τα γεγονότα, οι πλάνες υπερισχύουν των επιχειρημάτων και η συκοφαντία γίνεται η προτιμώμενη τακτική από όλες τις πλευρές. Μια ομίχλη αβεβαιότητας σύντομα απλώνεται πάνω από κάθε άποψη, «κάτι που κάνει όλο και

δυσκολότερο να ανακαλύψεις τι στην πραγματικότητα συμβαίνει», και έτσι «γίνεται ευκολότερο να γραπωθείς από παρανοϊκές απόψεις. Αφού τίποτα πλέον δεν αποδεικνύεται ούτε καταρρίπτεται, το πιο αδιαμφησβήτητο γεγονός μπορεί με ευκολία να απορριφθεί». Αλλά δεν πειράζει. Η αμφιβολία γρήγορα μετατρέπεται σε αδιαφορία.

> ***Τα γεγονότα είτε παρουσιάζονται είτε συσκοτίζονται ώστε να δημιουργήσουν μία κατάσταση. Αν είναι αναγκαίο, τα απαραίτητα γεγονότα απλά εφευρίσκονται ή, αντιθέτως, απλά διαγράφονται.***

Αυτό που ανησυχούσε κυρίως τον Orwell, ήταν πως μεμονωμένοι άνθρωποι – ίσως και εκατομμύρια από αυτούς – μπορεί να αντλήσουν την αίσθηση ολότητάς τους με την εθελοντική τους υποταγή σε ασταθή δόγματα, αντί του σεβασμού για την αλήθεια ή τις απαιτήσεις της συνείδησης κάποιου. Μπορεί τότε να σταματήσουν να αναγνωρίζουν πως τέτοια πράγματα, όπως η κατασκευή αποδείξεων και η συκοφάντηση του αντιπάλου είναι απαράδεκτα – ή ακόμη και άτιμα. Βρήκε αυτή τη σκέψη «τρομακτική… γιατί συχνά μου δίνει την αίσθηση πως η ίδια η έννοια της αντικειμενικής αλήθειας σβήνεται από τη γη». Στο *1984* οδηγεί την τάση αυτή στη λογική της κατάληξη. Ο O'Brien, το στέλεχος του Εσωτερικού Κόμματος, ο δάσκαλος-βασανιστής, κάνει κατήχηση στον δύστυχο Winston Smith στο κελί του μέσα στο Υπουργείο Αγάπης:

«Εμείς, το Κόμμα, ελέγχουμε όλα τα αρχεία και ελέγχουμε όλες τις αναμνήσεις… ελέγχουμε το παρελθόν… Εσύ νομίζεις πως η πραγματικότητα είναι κάτι αντικειμενικό, εξωτερικό, αυθύπαρκτο… Αλλά σου λέω, Winston, πως η πραγματικότητα δεν είναι εξωτερική. Η πραγματικότητα υπάρχει στο ανθρώπινο μυαλό και πουθενά αλλού. Όχι στο μεμονωμένο μυαλό, που μπορεί να κάνει λάθη και σε κάθε περίπτωση σύντομα χάνεται αλλά στο μυαλό του Κόμματος, που είναι συλλογικό και αθάνατο. Ό,τι πιστεύει το Κόμμα πως είναι αλήθεια ***είναι*** *ή αλήθεια. Είναι αδύνατον να δεις την αλήθεια, παρά μόνο κοιτώντας μέσα από τα μάτια του Κόμματος».*

Στο τέλος, ο Winston τσακίζεται. Προσηλυτίζεται στην άποψη του Κόμματος. Κάποτε είχε γράψει πως «Ελευθερία είναι η ελευθερία του να λες πως δύο και δύο κάνουν τέσσερα». Αλλά τελικά μαθαίνει πως «μερικές φορές είναι πέντε. Μερικές φορές είναι τρία. Μερικές φορές είναι όλα αυτά ταυτόχρονα». Η αφοσίωσή του στο Κόμμα εξασφαλίζεται από – καλύτερα, είναι *ταυτόσημη* – με την παράδοση της δικής του κρίσης.

*

Όπως και με τις οδηγίες του για τη βελτίωση του κακού γραψίματος, η στρατηγική του Orwell για την αντιμετώπιση των απατών του εθνικισμού είναι το να μας διδάξει πώς να τις αναγνωρίζουμε και μετά να κάνει επίκληση στη δική μας ορθή σκέψη. Το πρώτο βήμα, αναφέρει, είναι μάλλον η αναγνώριση των δικών μας ατελειών, σφαλμάτων και προκαταλήψεων. Γράφει:

«Όσο για τις εθνικιστικές αγάπες και τα μίση για τα οποία έχω μιλήσει, είναι κομμάτια αυτού που αποτελεί λίγο πολύ τον καθένα μας, είτε μας αρέσει είτε όχι. Αν είναι δυνατόν να απαλλαγούμε από αυτά δεν το γνωρίζω, αλλά πιστεύω πως είναι δυνατόν να παλεύουμε εναντίον τους και αυτό είναι ουσιαστικά μια *ηθική* προσπάθεια. Είναι ερώτημα πρώτα από όλα ανακάλυψης του τι είναι κάποιος και ποια είναι πραγματικά τα συναισθήματά του, και στη συνέχεια να συνυπολογίζει την αναπόφευκτη προκατάληψη… **Οι συναισθηματικές ορμές που είναι αναπόφευκτες, και είναι ίσως αναγκαίες για την πολιτική δράση, πρέπει να είναι ικανές να υπάρχουν δίπλα-δίπλα με μια αποδοχή της πραγματικότητας».**

Μπορεί κάποιος να μην είναι ικανός να αποφύγει την προκατάληψη αλλά δεν είναι αναγκαίο να υιοθετήσει την προκατάληψη ως αρχή. Μπορεί, αν όχι κάτι άλλο, να αρνηθεί να παραδόσει τη δική του προσωπική κρίση. Αυτό είναι εν μέρει θέμα χαρακτήρα: η ικανότητα του να διακρίνουμε μεταξύ του τι θέλουμε και του τι γνωρίζουμε, «η δύναμη αντιμετώπισης δυσάρεστων γεγονότων», η θέληση για ζωή δίχως παρηγορητικά ψέματα. Ίσως αυτό που χρειάζεται περισσότερο από όλα είναι η συνεχιζόμενη πίστη στην

ύπαρξη μιας αντικειμενικής αλήθειας ενώ διατηρείται ένας αυστηρός, απαιτητικός σκεπτικισμός που αφορά όλους τους ισχυρισμούς της κατοχής της.

Αυτό δεν είναι όμως παρά μία μερική λύση. Μπορεί να βοηθήσει ένα μεμονωμένο μυαλό να παραμείνει καθαρό και τίμιο αλλά κάνει ελάχιστα στο να αλλάξει τη συνολική ατμόσφαιρα. Ο Orwell το συνειδητοποίησε αυτό και όμως προς το τέλος της ζωής του αυτό το ερώτημα της ατομικής σκέψης έγινε το βασικό του ενδιαφέρον. Αντιμέτωπος με τη συνεχιζόμενη απειλή του ολοκληρωτισμού, ο Orwell κατέληξε να βλέπει τον αγώνα για ελευθερία να υπάρχει, όχι μόνο μεταξύ τάξεων και εθνών αλλά πρώτα και ίσως πολύ πιο σημαντικά ανάμεσα «στα λίγα κυβικά εκατοστά μέσα στο κρανίο σας».

_____-

Πηγή: δημοσιεύτηκε στον ιστότοπο LitHub (https://lithub.com/what-george-orwell-wrote-about-the-dangers-of-nationalism/). Προσαρμοσμένο από το βιβλίο *Between the Bullet and the Lie: Essays on Orwell* (AK Press, 2017).

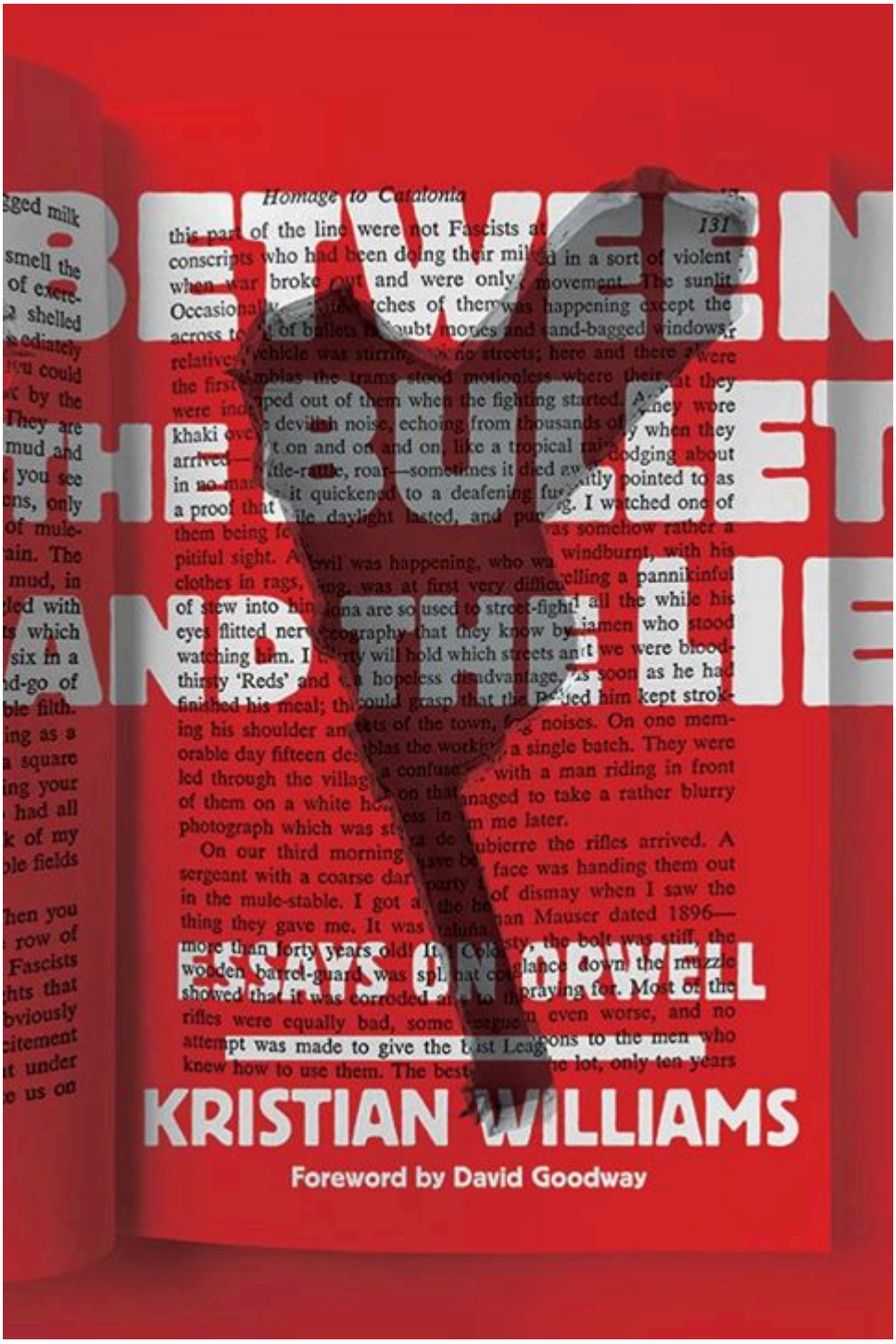

Για το Σύντομο Καλοκαίρι της

Αναρχίας του Εντσενσμπέργκερ

Νίκος Κατσιαούνης

Ανάμεσα στην ιστορική και τη λογοτεχνική αφήγηση…

Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι τα επιστημονικά πορίσματα της ιστορικής έρευνας σε πολλές περιπτώσεις απέχουν μίλια μακριά από τις συλλογικές θεάσεις της Ιστορίας. Οι πολυδαίδαλες ερμηνείες, οι μέθοδοι και τα θεωρητικά σχήματα των ιστορικών αδυνατούν να επικοινωνήσουν με τον τρόπο που τα άτομα και οι κοινωνίες φαντάζονται τον εαυτό τους, το παρελθόν τους και, κατ’ επέκταση, το μέλλον τους. Συνήθως για τους λαούς η Ιστορία είναι και παραμένει ένα σύνολο ιστοριών τις οποίες αξίζει κάποιος να διηγείται και να ξαναδιηγείται. Κι αυτή η μετάδοση δεν φοβάται ούτε τους μύθους ούτε τις ανατιμήσεις ούτε και τα λάθη του παρελθόντος, αλλά αντίθετα μπορεί να τα εγκολπώσει με δημιουργικό τρόπο μέσα στη συλλογική μνήμη. Αν η Ιστορία είναι μια επινόηση στην οποία η πραγματικότητα προσκομίζει τα υλικά της, τότε αυτά μπορούν να πάρουν το χρώμα και το σχήμα που ο καθένας θέλει να δώσει ώστε να δημιουργήσει το οικοδόμημά του – πραγματικό ή φανταστικό, δεν έχει επί του προκειμένου σημασία.

Κάπως έτσι νοείται το συναρπαστικό βιβλίο ***Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας*** του Χανς Μάγκνους Εντσενσμπέργκερ. Όπως είναι γνωστό, περιγράφει με έναν πρωτότυπο τρόπο την ιστορία του Μπουεναβεντούρα Ντουρρούτι, μέσα από τις διαδοχικές αφηγήσεις και εξιστορήσεις ανθρώπων που είτε ήταν στον στενό του κύκλο είτε βίωναν από κοινού τα γεγονότα των συναρπαστικών χρόνων πριν και μετά τον Ισπανικό εμφύλιο του 1936. Και μέσα από τις διηγήσεις για τον Ισπανό επαναστάτη περνά μπροστά μας, με έναν αφηγηματικό τρόπο που θυμίζει ταινία, οι προσπάθειες και οι αγώνες των αναρχικών για την έφοδο στον ουρανό, για την πραγμάτωση της κοινωνικής επανάστασης.

Η ιστορία των αναρχικών στην Ισπανία ξεκινά όταν τον Οκτώβρη

του 1868 ο Τζουζέπε Φανέλι, θαυμαστής του Μπακούνιν και ανήκων στην αντιαυταρχική πτέρυγα της Πρώτης Διεθνούς, χωρίς να γνωρίζει ισπανικά, φτάνει στη Μαδρίτη για να διαδώσει το μήνυμα του αναρχισμού. Έκτοτε και στην πορεία του χρόνου, οι αναρχικοί στην Ισπανία θα διατηρήσουν μια ηγεμονική θέση στο εργατικό κίνημα, αποτελώντας παράλληλα και το πιο επαναστατικό του τμήμα.

Το βιβλίο του Εντσενσμπέργκερ αποτελεί, από τη μία, μια διαδρομή στην ιστορία του αναρχικού κινήματος μέσα από το ψηφιδωτό των αφηγήσεων των ίδιων των πρωταγωνιστών και, από την άλλη, επιχειρεί το χτίσιμο ενός πορτρέτου του Ντουρούτι επιμένοντας τόσο στην αγωνιστική του δράση όσο και σε ψυχογραφικές αποτυπώσεις. Εξάλλου την περίοδο που γράφτηκε το βιβλίο, στις αρχές της δεκαετίας του 70, η σκιά της φρανκικής δικτατορίας είχε επιβάλει ένα ιδιόμορφο μισοσκόταδο στην ιστορία του ισπανικού αναρχισμού.

Ο Εντσενσμπέργκερ δεν προτίθεται να κάνει μια αγιογραφία του Ντουρούτι. Αντίθετα, προσπαθεί να φωτίσει έναν αντι-ήρωα του οποίου η φήμη κολλά στο θάρρος του, στην εντιμότητά του και στην αλληλεγγύη του και ο οποίος δοκιμάζεται σε άνισες καταστάσεις. Διότι ο Ντουρούτι, όπως συμβαίνει με ένα πλήθος λαϊκών αγωνιστών, δεν μπορεί να τυποποιηθεί, να

κανονικοποιηθεί, και γι’ αυτό τον λόγο οι μάζες αναγνώριζαν τον εαυτό τους σε αυτόν – το ίδιο συμβαίνει με τον «δικό μας» Άρη Βελουχιώτη.

Η επανάσταση των Ισπανών του 1936 αποτελεί μια ιστορική θραύση μέσα στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, από εκείνες που κάνουν την ανθρωπότητα να αντιληφθεί τις δυνατότητες της δύναμής της για να δημιουργήσει έναν πιο ελεύθερο κόσμο. Τα «ηρωικά χρόνια» στην Ισπανία, όπως τα αποκαλεί ο Μάρει Μπούκτσιν, χαρακτηρίστηκαν από τους ελευθεριακούς πειραματισμούς σε οργανωτικές δομές, σε πολιτικές μεθόδους λήψης των αποφάσεων, στη συγκρότηση μιας αξιακής κλίμακας διαφορετικής από την κυρίαρχη, σε μια νέα εκπαιδευτική διαδικασία χωρίς καταναγκασμούς και σε μορφές πάλης και δράσης. Όπως είναι φυσικό, κάθε πειραματισμός έχει και τις αποτυχίες του, τα λάθη ή τις υπερβολές του.

> ***Η επανάσταση για τους Ισπανούς αναρχικούς σήμαινε τη θεσμοποίηση της άμεσης δράσης: την ενασχόληση δηλαδή με την αυτοδιαχείριση ως κανονική μορφή πολιτικής.***

Αν ο προλεταριακός σοσιαλισμός αποτέλεσε για πάνω από έναν αιώνα μια σημαντική επαναστατική δύναμη εξαιτίας όχι τόσο της άρτιας οργάνωσης του προλεταριάτου, αλλά περισσότερο λόγω της βίαιης διαδικασίας προλεταριοποίησης που επέβαλε ο πρώιμος καπιταλισμός στην πλειοψηφία του κοινωνικού συνόλου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ήττα της ισπανικής επανάστασης κλείνει και έναν μεγάλο κύκλο που άνοιξε με τις μεγάλες εξεγέρσεις και επαναστάσεις της νεωτερικής εποχής, προτού ο προλεταριακός σοσιαλισμός εκπέσει σε μεταβλητή της ιδεολογίας του κρατικού καπιταλισμού.

Η νεωτερική έννοια της επανάστασης είναι αναπόσπαστα δεμένη με την ιδέα ότι η ιστορική πορεία κάνει ξαφνικά μια νέα αρχή. Σύμφωνα με τη Χάνα Άρεντ, είναι κρίσιμο για τις νεωτερικές επαναστάσεις ότι η ιδέα της ελευθερίας και μιας νέας αρχής πρέπει να συμπίπτουν. Μόνο όταν η Ιστορία απέκτησε τη γραμμική

της εξήγηση έγινε εφικτό να νοηθούν οι επαναστάσεις ως μια ριζική τομή που δημιουργεί νέες συνθήκες και απελευθερώνει ένα κοινωνικό δυναμικό που δημιουργεί νέες πραγματικότητες.

Το ζήτημα της ελευθερίας αποτέλεσε το διακύβευμα των νεωτερικών επαναστάσεων και το κρίσιμο σημείο στο οποίο συντρίφτηκαν. Η διαδεδομένη άποψη σήμερα ότι η επανάσταση είτε κρατικοποιείται είτε στρέφεται εναντίον των ανθρώπων που την έπραξαν δεν αποτελεί μια μεταφυσική της ιστορίας αλλά μια διαπιστωμένη ιστορική τραγωδία, με την οποία δυστυχώς θα πρέπει να έρθουμε αντιμέτωποι, τουλάχιστον όσοι επιδιώκουμε μια αλλαγή του κυρίαρχου παραδείγματος.

Αν και είναι κοινότυπο, θα λέγαμε ότι η διαδικασία της απελευθέρωσης δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την επιθυμία της ελευθερίας, αν και αποτελεί προϋπόθεσή της. Η απελευθέρωση πάντα προβάλλει με μεγαλοπρέπεια ενώ η εδραίωση της ελευθερίας πάντα είναι αβέβαιη. Κάτι τέτοιο στην αφαιρετική του διάσταση συνέβη και με τους Ισπανούς αναρχικούς στην προσπάθειά τους να επιτύχουν αυτό που ο Χέγκελ ονόμασε συμφιλίωση του ουρανού και της γης, δηλαδή την επανάσταση.

Κλείνοντας, θα λέγαμε ότι ο Εντσενσμπέργκερ στο Σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας προσπαθεί να ξεπεράσει τα όρια της ιστοριογραφίας και να μας μεταφέρει στη δρώσα πραγματικότητα των Ισπανών επαναστατών, στις συνθήκες της καθημερινής και πραγματικής τους ζωής. Κι αυτά τα μονοπάτια ίσως μόνο η λογοτεχνία μπορεί να τα προσπελάσει, να μπει δηλαδή μέσα στις ζωές και τις ψυχές των ανθρώπων, να μυριστεί να κίνητρά τους και να προσπαθήσει να τους καταλάβει. Ο συγγραφέας κατάφερε να αποτυπώσει κάτι ιδιαίτερα σημαντικό που είναι και ο λόγος για τον οποίο άνθρωποι σαν τον Ντουρούτι κατάφεραν να επιβιώσουν στη συλλογική μνήμη και δεν είναι άλλο από τις μαρτυρίες των ίδιων των ανθρώπων, από την προφορική παράδοση που ανάμεσα στον μύθο και την αλήθεια δημιουργεί και αναπαριστά τη δρώσα ιστορία των λαών.

Αλήθεια τι θα γνωρίζαμε για τον Ντουρούτι, σε μια περίοδο

όπου η διατήρηση των αρχείων ήταν παντελώς άγνωστη, αν δεν υπήρχαν οι ρακοσυλλέκτες της Ιστορίας όπως ο Εντσενσμπέργκερ;

Για το τέλος, ας ακούσουμε τα λόγια του συγγραφέα που νομίζω ότι περικλείουν το σύνολο αυτού του εξαιρετικού βιβλίου:

«Το τέλος του ήρωα δρα σαν οιωνός αλλά και σαν υποχρέωση. Από αυτό το σημείο αρχίζει να αποκρυσταλλώνεται ο μύθος. Η κηδεία του εξελίσσεται σε διαδήλωση. Δρόμοι παίρνουν το όνομά του, η εικόνα του εμφανίζεται σε τοίχους, σε πλακάτ, γίνεται φυλαχτό. Η νίκη της υπόθεσής του οδηγεί σε κανονικοποίηση που σημαίνει σχεδόν πάντα κατάχρηση και προδοσία. Έτσι ο Ντουρρούτι απέφυγε να γίνει επίσημα εθνικός ήρωας. Η ήττα της ισπανικής επανάστασης τον έσωσε από αυτή την τύχη. Έμεινε αυτό που πάντα ήταν. Ένας προλεταριακός ήρωας, ένας από τους καταπιεσμένους και κυνηγημένους. Ανήκει στην αντι-ιστορία, εκείνη που δεν υπάρχει στα βιβλία. Ο τάφος του βρίσκεται στην άκρη της Βαρκελώνης, στη σκιά ενός εργοστασίου. Στην άγραφη ταφόπλακα βρίσκεις πάντα μερικά λουλούδια. Κανένας μαρμαράς δεν χάραξε επάνω τ' όνομά του. Μόνο άμα κοιτάξεις καλά μπορείς να δεις αυτό που ένας άγνωστος έχει χαράξει με σουγιά και παιδικά γράμματα: τη λέξη Ντουρούτι».

Αγρίνιο: Μεγαλώνοντας Ανάμεσα σε Δύο Ρέματα

Γρηγόρης Τσιλιμαντός

Το Αγρίνιο είναι μια πόλη που μάθαινε να ζει με τα νερά, την υγρασία και τις λάσπες. Ρέματα, πηγάδια, πολλά πηγάδια, τέσσερις λίμνες γύρω του, Αχελώος κι ένας απέραντος και πλούσιος κάμπος που στον πόλεμο αντιστάθμισε τη λιμοκτονία απ'

την κατοχική πείνα. Οι κερδισμένοι απ' τον κάμπο είναι άλλη ιστορία.

Γεννημένος το '60, Δεκέμβρη μήνα. Παντού κρύο, σαν αλουμίνιο όπως οι νύχτες πάνω απ' το Αγρίνιο, όπως λέει ο μέγας Χατζιδάκης. Το σπίτι στα προσφυγίτικα της Ερυθραίας. Χώρος, η μοναδική κρεβατοκάμαρα αυτή των γονιών κι ένα μαγκάλι αναμμένο. Η μάνα να χαροπαλεύει γιατί δεν έβγαινε το ύστερο (πλακούντας) κι έφραζε το διάφραγμα. Το έβγαλε κομμάτι κομμάτι επιτέλους ο "μάμμος". Τότε πήρα την πρώτη πνευμονία. Το πάτωμα ξύλινο κι από κάτω η γλαβανή, υπόγεια αποθήκη με ξύλα για το χειμώνα. Εκεί η γιαγιά έκρυβε στην κατοχή αντάρτες, κομμουνιστογειτονιά βλέπεις. Μπούκαραν κάποια φορά οι Γερμανοί, πάτησαν την κουρελού που σκέπαζε την καταπακτή κι έφυγαν. Κορώνα-γράμματα δηλαδή.

Κάτω απ' το υπόγειο, φλέβα νερού. Μια αγιάτρευτη υγρασία, ακόμη και σήμερα, στα παλιά θεμέλια. Γεννήθηκα σα να λέμε μες τα νερά και την υγρασία. Η Ερυθραία είχε πολλά πηγάδια και το νερό ήταν δώρο και κοινωνικό αγαθό για όλους, πριν έρθει το κράτος με τον οργανισμό και το ρολόι και το κάνει εμπόρευμα, δηλ. **πρόοδο**.

Κι όπως γεννήθηκα έτσι και μεγάλωσα, ανάμεσα σε δύο ρέματα: Άγιος Κωνσταντίνος – Ερυθραία – Αγρίνιο.

Τα ρέματα δεν χωροθετούσαν μόνο τον τόπο αλλά και τη σύνθεση του πληθυσμού. Από τη μια οι πρόσφυγες, στη μέση οι "μπασταρδεμένοι", πρόσφυγες και φερτοί, γαμπροί και νύφες από το Ξηρόμερο και τα γύρω χωριά, κι από την άλλη οι Αγρινιώτες. Μία σύνθεση που καθορίστηκε από δύο καταστροφές. Μία φορά από την καταστροφή του '22, με τον εθνικισμό της Μεγάλης Ιδέας, και μια δεύτερη από την καταστροφική επικράτηση των εθνικιστών και των ταγματασφαλιτών στα γύρω χωριά μετά τον εμφύλιο.

Η Ερυθραία που ήταν στη μέση, με τα δυο ρέματα να την περιστοιχίζουν, μας έδινε το προτέρημα να απλώνουμε τον ζωτικό μας χώρο από το ένα μέρος στο άλλο. Ξέραμε τί θα κάνουμε στο

ένα ρέμα και τί θα κάνουμε στο άλλο, σε όλον τον κύκλο του χρόνου, όπως οι μεγάλοι τότε ήξεραν ποιος είναι και τι είναι ο αριστερός και ποιος είναι και τι είναι ο δεξιός.

Ζούσαμε την εποχή της σαφήνειας, στον δικό μας παιδικό χωροχρόνο. Ξέραμε τί μας ένωνε και τί μας χώριζε από αυτό που ήταν πέρα από τις δύο όχθες. Από δύο γέφυρες και τα δύο ρέματα, μια στα πάνω όρια και μια στα κάτω. Απ' τη μια πλευρά, ο προσιτός κόσμος του Αγ. Κωνσταντίνου κι από την άλλη, ο απρόσιτος για μας τότε, του Αγρινίου. Με τον Αγ. Κωνσταντίνο, τον "συνοικισμό" όπως τον λέγαμε, μας ένωναν τα πέτρινα χαμόσπιτα με τους λουλουδένιους κήπους, η αρχιτεκτονική του τεμαχισμού των οικοπέδων για την εγκατάσταση των προσφύγων, το μοναδικό δημοτικό σχολείο και το πανηγύρι με τον Τζιμ Αρμάο, τις βάρκες, την ασώματο κεφαλή, τον γύρο του θανάτου και το "πέντε κρίκοι ένα τάληρο".

Η κάτω γέφυρα μας ένωνε με τους δικούς μας. Σ΄αυτή τη γέφυρα χαζεύαμε τα ορμητικά νερά που κατέβαιναν το χειμώνα από το λόφο της Αγ. Παρασκευής και πιο ψηλά από το βουνό πίσω από τον Αη Λια. Η Ερυθραία ποτέ δεν πλημμύρισε. Το καλοκαίρι για να ανέβουμε στον συνοικισμό, κόβαμε δρόμο μέσα από το ρέμα, βάζοντας πέτρες για να περνάμε, όχι πάντα με επιτυχία. Φτιάχναμε τα δικά μας περάσματα. Σ' αυτό το ρέμα κάναμε το πρώτο μάθημα βιωματικής φυσικής ιστορίας. Μπακακάκια και γυρίνοι, "σκουταρέλες" (σαύρες), πεταλούδες, πουλιά, ακόμη και πετροκάβουρα. Καλαμιές και φτέρες, βάτα και φραγκόσυκα. Όταν πέρναμε το ρέμα ανάποδα, προς το βουνό, πηγαίναμε για κολύμπι στην καταβόθρα, βάθρα όπως τη λένε στη Σαμοθράκη. Οι πιο τολμηροί γυμνοί κι οι ντροπαλοί μαγιώ από νάυλον σακούλα. Ήταν οι τρόποι για να' χουμε στεγνά εσώρουχα στην επιστροφή για να μην μας πάρουν χαμπάρι οι γονείς. Ο πρώτος γυμνισμός, τα πρώτα σκιρτήματα της απελευθέρωσης του σώματος.

Καταλαμβάναμε και δημιουργούσαμε για λίγες ώρες το δικό μας έδαφος αυτής της απελευθέρωσης. Ακόμη κι οι αυνανισμοί μας εκεί είχαν άλλη διάσταση γιατί εκεί ήταν απαλλαγμένοι από τον αιφνιδιασμό και το επακόλουθο γονάτισμα μπροστά στα

εικονίσματα. Ήταν το βίωμα που ξέφευγε από την επίσημη κοινωνία και συντελούνταν κάτω από τη μύτη του θεού και του αφέντη (πατέρας – παπάς -δάσκαλος – χωροφύλακας).

Είχαμε το προνόμιο να έχουμε και δυό γήπεδα δίπλα σ΄αυτό το ρέμα. Μια αλάνα κατηφορική στην οποία συχνά ψάχναμε τη μπάλα στις καλαμιές και στα λασπόνερα και μια άλλη πιο μικρή αλλά πιο επίπεδη. Κι οι δυό παρατημένα καπνοχώραφα, δώρο των ιδιοκτητών χωρίς περιφράξεις και συρματοπλέγματα.

Οι καλαμιές από το ρέμα μας έφτιαξαν τα πρώτα δοκάρια, όταν σκεφτήκαμε να εγκαταλείψουμε τις πέτρες-σημάδια που όριζαν μέχρι τότε το τέρμα. Και τότε λες κι όλα άλλαξαν. Στόχος δεν ήταν απλώς το γκολ αλλά να πετύχουμε το “δοκάρι και μέσα”, ακόμη και το “δοκάρι κι έξω”, μαγεμένοι από αυτή την ξαφνική αλλαγή πορείας της μπάλας. Οι καλαμιές νοηματοδοτούσαν διαφορετικά τα επιφωνήματα “αχ” και “γκολ”. Εκεί ήταν το εβδομαδιαίο μας ραντεβού για τα “φιλικά” και για τα ντέρμπυ με τα παιδιά του συνοικισμού. Μας ένωνε βλέπεις και ο Κρόνος, η ερασιτεχνική ομάδα των προσφύγων εκατέρωθεν του ρέματος. Μετέπειτα έγινε ΑΕΚ Αγ. Κωνσταντίνου. Τον ΠΑΟΚ τον είχαν πάρει τα Καλύβια τρία χιλιόμετρα έξω από το Αγρίνιο.

Εκεί στις όχθες δινόταν το ραντεβού για τον πετροπόλεμο, που ξεκίνησε, αν θυμάμαι καλά, όταν μας χώρισαν από το μοναδικό δημοτικό στον συνοικισμό και μας πήγαν στο δικό μας, της Ερυθραίας. Σα να προσπαθούσαν να μας κόψουν τον ομφάλιο λώρο, ένα πράμα. Μετρούσαμε μελανιές και καρούμπαλα, αλλά αυτά ήταν τα μυστικά της κάθε όχθης. Μετά πάλι δίπλα δίπλα, στο πανηγύρι, πάλι ντέρμπυ κι όλοι μαζί στα νεκροταφεία που ήταν το γήπεδο του Κρόνου για το Κρόνος-Ακαρνάνας, την ερασιτεχνική ομάδα του Αγρινίου.

Στο άλλο ρέμα, αυτό που μας χώριζε από τ’ Αγρίνιο, βρίσκαμε άλλα καταφύγια για να εδαφικοποιήσουμε την “αλητεία” μας. Εκεί το μάθημα της βιωματικής φυσικής ιστορίας είχε άλλες προσλαμβάνουσες. Πιο πυκνή βλάστηση, πολλά και πυκνά βάτα, με αγριαχλαδιές, λυγαριές, γαϊδουράγκαθα, βούρλα, αγκουρτσιές

(ακανθώδεις θάμνοι), γεμάτο καλαμιές και τσουκνίδες, ατσάραντους, ψευτίκια, αξότσονους, γαρδέλια (καρδερίνες), αλλά επίσης κωλοφωτιές (πυγολαμπίδες), χελώνες και φίδια. Η άνοιξη εδώ είχε άλλη διάσταση για τα λιανόπαιδα. Στα βάτα ανοίγαμε τρύπες και φτιάχναμε σπηλιές. Νοιώθαμε σαν ινδιάνοι σε σκηνή που αντί για την πίπα της ειρήνης, ανάβανε κανα τσιγαράκι χύμα. "Μου είπε ο θείος μου να μου δώσεις τρία τσιγάρα", λέγαμε στον περιπτερά. 'Ημουν Πέμπτη δημοτικού όταν τράβηξα μέσα μου την πρώτη ρουφηξιά σε μια τέτοια "σπηλιά" και μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι.

Για δάπεδο στρώναμε φύλλα απ' τα καλάμια κι είμασταν "βασιλιάδες κι αυτοκράτορες". Τις αγριαχλαδιές τις σεβόμασταν, ούτε που μας πήγαινε στο μυαλό να καβατζώσουμε για το σπίτι αχλάδια. Ένα ο καθένας αραιά και που, αυτό ήταν όλο. Τις κωλοφωτιές όμως δεν τις λυπόμασταν, τις πασαλείφαμε στα ρούχα μας για να φωσφορίζουν τη νύχτα. Το ίδιο και με τα γαρδέλια. Το "στήσιμο" το πήραμε απ' τα κουρεία, στα οποία τα κλουβιά ήταν θεσμός. Εδώ όμως υπήρχε ιεροτελεστία. Κόβαμε μια αγκουρτσιά και τις κορυφές από τα βούρλα στο μήκος μιας παιδικής ανοιχτής παλάμης, μετά γκαζοτενεκές, φωτιά από κάτω και μέσα το κρεπ, μια παλιά μπεζ εύκαμπτη σόλα. Η άτιμη, όταν έλιωνε, γινόταν παχύρευστη που δεν στέγνωνε με τίποτα. Βουτούσαμε τις βελόνες μέσα και μετά τις καρφώναμε μια μια στα αγκάθια του θάμνου. Το στηρίζαμε με πέτρες κι ένα κλουβί με γαρδέλι ή καναρίνι από κάτω και μετά κρυμμένοι περιμέναμε να πέσει στην παγίδα της κόλλας το υποψήφιο θύμα μας. Μεγαλώνοντας, απαλλαχτήκαμε κάποια στιγμή απ' αυτή τη βαναυσότητα, μερικούς μας πήρε πολλά χρόνια.

Οι καλαμιές σ΄αυτό το ρέμα ήταν πολύτιμες για τους χαρταετούς. Μόνοι μας τους φτιάχναμε. Λαδόκολλα, αλευρόκολλα για το σώμα και διπλωμένες λωρίδες από εφημερίδα για την ουρά. Τί πράγμα κι αυτό! Πόση περηφάνια όταν σηκωνόταν κι άλλη πόση ακόμα όταν του στέλναμε "τηλεγράφημα", ένα χαρτάκι με μια ευχή, με τρύπα στη μέση που ταξίδευε κατά μήκος του σπάγγου μέχρι να τον φτάσει, όταν ο σπάγγος είχε καλό "τράβο", όταν ήταν δηλαδή

τεντωμένος. Νοιώθαμε αεροναυπηγοί κι αεροπόροι ταυτόχρονα, σπάνιο πράγμα στο σημερινό κόσμο της εξειδίκευσης και του καταμερισμού εργασίας.

Στην πάνω γέφυρα του ρέματος, δεν πατάγαμε, ήταν βλέπεις στη δικιά μας όχθη και το αστυνομικό τμήμα. Όχι που θα άφηναν τους πρόσφυγες "απροστάτευτους" κι ανεξέλεγκτους να αλωνίζουν. "Η ασφάλεια ήταν για τους πολιτικούς και στ' Αγρίνιο", μού 'λεγε η μάνα μου. Εκεί πήγαινε το φαγητό στον θείο μου, που ήταν στο αντάρτικο λοχαγός του ΕΛΑΣ. Η περιοχή μας χρησίμευε μόνο σαν πέρασμα για να κόβουμε δρόμο μέσα από το ρέμα, για όσους καταφέραμε να μπούμε στο Γυμνάσιο του Αγρινίου. Άλλη χούντα εκεί.

Η κάτω γέφυρα ήταν μικρή και χαμηλή, πάνω στη γούβα, ανάμεσα στην κατηφόρα της δικής μας πλευράς και στην ανηφόρα προς το Αγρίνιο. Αυτός ο δρόμος, "Ν.Ιωνία" για τον ταχυδρόμο, για μας ήταν η "κατηφόρα" και η "ανηφόρα", βιωματικές ονομασίες σημαδεμένες μονοσήμαντα απ' την πορεία προς τα Αγρίνιο. Εκεί κάτω πηγαίναμε μόνο για κωλοφωτιές. Αυτή η γέφυρα παρέμεινε για πολλά χρόνια ο δικός μου κόμπος, το δικό μου "μετέωρο βήμα του πελαργού", ένα βήμα και ήμουν αλλού. Στο εν λόγω ρέμα, το ραντεβού που δίναμε στις όχθες του ήταν μόνο για πετροπόλεμο.

"Πάμε να πολεμήσουμε με τα αγρινιωτάκια" λέγαμε. Μια φορά, τους κυνηγήσαμε στη μεριά τους και στήθηκε πανηγύρι, γιατί το δικό μας επίπεδο ήταν χαμηλό ενώ το δικό τους ψηλό, έτσι ήταν το ρέμα. Λες και η φύση συνέδραμε σ' αυτή την αόρατη ανισότητα που μας όπλιζε το χέρι. Δεν αστειεύομαι. Σ' αυτή τη μάχη υπήρχαν και τόξα με βέλη που στην άκρη τους ήταν τσακισμένα καπάκια από κονσερβοκούτια. Παριστάναμε τους ινδιάνους βλέπεις. Αυτά συμβαίνουν ανάμεσα σε μικρά αρσενικά, γιατί για τα κορίτσια το ρέμα ήταν απαγορευμένη ζώνη. **Πώς λοιπόν να μην ζητήσει η πατριαρχική οικογένεια και η παιδεία της ένα μεγάλο ιστορικό συγνώμη απ' το γυναικείο φύλο;**

Αυτό το ρέμα είχε πολλές λιγαριές, ιδανικές για σφεντόνες, αλλά και για βίτσες στους δασκάλους, που τις πηγαίναμε

ξεφλουδισμένες και καμένες για να αντέχουν. Ποιο τάχα σύνδρομο της Στοκχόλμης μας διακατείχε και τις προσφέραμε με τόση επιμέλεια προκειμένου να εφαρμόσουν την “παλιά παιδαγωγική” που περιέγραφε κι ο Καζαντζάκης δεκαετίες πριν από μας, πάνω στις παιδικές τεντωμένες και ανοιχτές μας παλάμες; “Δάσκαλε, μην το λυπάσαι” ήταν το απαραίτητο κερασάκι στην σωφρονιστική τούρτα.

Μπορεί σημείο συνάντησης στο ρέμα να μην υπήρχε με τα “αγρινιωτάκια”, όμως ένα αόρατο νήμα μας ένωνε, κι αυτό δεν ήταν άλλο απ’τον Παναιτωλικό. Ήταν αυτός που έσπαγε τα σύνορα των παιδικών μας φιλονικιών. Κι όταν λέω “σύνορα” το εννοώ. Η ταβέρνα ανάμεσα στις πάνω γέφυρες των δύο ρεμάτων λεγόταν “Σύνορα”, δίπλα ακριβώς το μοναδικό θερινό σινεμά λεγόταν “Ακροπόλ”. Σ’ αυτή την “άκρη της πόλης” γνώρισε μεγάλες δόξες ο Ξανθόπουλος, η Μάρθα Βούρτση, αλλά και η Χούλια Κότσιγιτ. Είπαμε προσφυγίτικα.

Τα αντίστοιχα ονόματα των σινεμά του Αγρινίου ήταν βουτηγμένα στις αφαιρέσεις: Ριάλτο, Ολύμπιον, Ελληνίς, Παλλάς, Άνεσις. Άστα να πάνε δηλαδή. Αντίθετα το *Ακροπόλ* και τα *Σύνορα* σηματοδοτούσαν τον κόσμο του αισθητού όπως λέει κι ένας καρδιακός μου φίλος. Είμασταν στα σύνορα και στην άκρη της πόλης, γιατί η πόλη σταμάταγε σε μας. Εμείς είμασταν η Ερυθραία και ο Αγ. Κωνσταντίνος, οι άλλοι.

Αρχές του ’70 ξεκίνησαν τα μεγάλα έργα της Χούντας. Στο βοΐδολίβαδο ήρθε ο Παττακός με το μυστρί για να εγκαινιάσει το στάδιο (“κάθε πόλη και στάδιο, κάθε χωριό και γυμναστήριο”) και την τεχνική σχολή, την βοΐδοσχολή έλεγε περιφρονητικά η μάνα μου. Μας πήγαν με τα κεφάλια κουρεμένα με την “χοντρή” γιατί η “ψιλή” ήταν για σωφρονισμό και τιμωρία κι ας ήταν η διαφορά ένα χιλιοστό μαλλί. Γι’ αυτό στην μεταπολίτευση είχαμε τόσους “μαλλιάδες”.

Ήρθαν και στο πρώτο ρέμα. Στην αρχή τα φουρνέλα και ο εκβραχισμός. Το σχέδιο: τσιμεντένιος αύλακας κι από πάνω άσφαλτος. Δηλαδή υπόγειες υψηλές ταχύτητες των νερών με

ασυγκράτητα φερτά υλικά στα ανάντι και φράξιμο στα κατάντι.

Σε δουλειά να βρισκόμαστε σε νέους κύκλους εργασίας. Το πνεύμα του καπιταλισμού. Τρέχαμε όλοι να δούμε πώς γίνονταν η ανατίναξη, μας άφηναν οι άτιμοι. Το θέαμα μας αφόπλιζε και δεν μπορούσαμε να δούμε πως μαζί με τους βράχους τίναζαν και τα δικά μας βιώματα με ό,τι όμορφο κι άσχημο έκρυβαν μέσα τους, κόβοντας βίαια κάθε ίχνος συνέχειας, με αλλαγές και μεταμορφώσεις για τους επόμενους.

Θυμάμαι την τελευταία εικόνα αυτού του ρέματος. Ήταν χειμώνας και είχε κατεβασιά φουσκωμένη που ξήλωσε τα καλούπια. Όταν σταμάτησε η βροχή και κόπασαν τα νερά, ένα νεαρός απ' τον συνοικισμό, παιδί της εκκλησίας, ανέβηκε πάνω σ' ένα απ' αυτά τα μεγάλα ξύλινα τελάρα, που χρησιμοποιούσαν για καλούπια, κωπηλατώντας το όρθιος και περήφανος. Ήταν η τελευταία πράξη αντίστασης του ρέματος πριν τον εγκιβωτισμό του, ήταν η τελευταία πράξη εκτροπής και οικειοποίησης που λέγαν οι Γάλλοι καταστασιακοί, από ένα παιδί που εκπροσωπούσε εκείνη την στιγμή ό,τι πηγαίο αποτυπώναμε στο ρέμα, πριν τη μαζική μας απόσυρση και ένταξη σε ό,τι το διαδέχθηκε.

Ο καιρός της τηλεόρασης ήταν ήδη εδώ. Το βίωμα και η αυτενέργεια έγιναν αναπαράσταση. Ξεκινούσε η εποχή της σύγχισης. O tempora, o mores. Τα νέα χωροταξικά σχέδια βάδιζαν στη λογική των περιφράξεων καταλαμβάνοντας κάθε σπιθαμή πραγματικά ελεύθερου χώρου και μαζί τους ξύπνησαν και οι ιδιοκτήτες κι άρπαξαν την ευκαιρία. Μετά άλλες περιφράξεις, μ' αυτές τις γαμημένες εξετάσεις εισαγωγής για το γυμνάσιο. Οι πιο πολλοί πήγαν να μάθουν "καμιά τέχνη", εγώ σημαιοφόρος βλέπεις, συνέχισα με τους λίγους όλες τις βαθμίδες, κουβαλώντας πάντα μέσα μου τη μοναξιά του βίαιου αποχωρισμού.

Μας αποδεκάτισαν και η Ερυθραία απέκτησε κανονικότητα.

Οι αλάνες έγιναν οικόπεδα χωρίς χώρο και χωρίς υποκείμενο να τις διεκδικήσει. Η "αλητεία" της παιδικότητας κατασυκοφαντήθηκε για να καταντήσει σήμερα παιδότοπος

οργανωμένης επανάληψης με μια διαρκή αγωνία μην τυχόν και γρατσουνιστεί το παιδί. “Κάτω απ το πλακόστρωτο, υπάρχει η παραλία” έλεγαν οι εξεγερμένοι στον Μάη του ΄68. Κάτω απ’ τα τσιμέντα και τις περιφράξεις υπάρχουν οι φωνές μας λέω εγώ, κάθε φορά που τα διαβαίνω.

Τα ρέματα ήταν τόπος φυγής και πρακτικού αυτοσχεδιασμού, ήταν το καταφύγιο της ελευθερίας μας. Ήταν συνάμα το αυλάκωμα των νερών στην πλάτη της γης για εκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια. Στο όνομα της ανάπτυξης και της τάξης, αυτά πάνε μαζί μην το ξεχνάμε όπως μαρτυρεί σήμερα και η Χαλκιδική με την εξόρυξη, τα αναθεμάτισαν. Ακόμα ηχεί στ’ αυτιά μου εκείνη η τρομερή παρατήρηση: “πάλι στο ρέμα ήσουνα”; Μέσα μου πάλευαν εκείνη τη στιγμή οι νεράιδες με τις κακές μάγισσες.

Το πρόσταγμα της ανάπτυξης έδωσε δουλείες και μεροκάματα, τα κονόμησαν οι εργολάβοι, το κράτος και τα μαγαζιά με τα τραπεζοκαθίσματα, αλλά η τραγωδία της Μάνδρας και κάθε Μάνδρας θέλει μιάν απάντηση. Εδώ είναι τα ρέματα δεν είναι παίξε γελασε για να παραφράσω τον Σαββόπουλο. Ο καπιταλισμός “λύνει” τα προβλήματα που δημιουργεί, χωρίς να τα θέτει. Τα νερά εχουν μνήμη και θα περάσουν όταν χρειαστεί από εκεί που ξέρουν και τότε αλίμονο στην πρόοδο και στους προοδευτικούς της ανάπτυξης. Αυτή τη μνήμη επικαλούμαι χωρίς ρομαντισμούς και κενές νοσταλγίες. Μιλάω για τα νέα ρέματα που θα στεγαστεί ξανά ή “βρωμιά” και η φασαρία της ελευθερίας στον δημόσιο χώρο, ενάντια στον υγιεινισμό και τη σιωπή που επιβάλλει η κανονικότητα της κυριαρχίας.

Τότε ίσως ξανά εμφανιστεί κάτω από τα σπασμένα τσιμέντα της ανάπτυξης εκείνο το παιδί που καβάλησε το τεράστιο τελάρο και κωπηλατούσε χωρίς να φοβηθεί τον ρου της ελευθερίας των νερών. Τότε ίσως ξαναακουστούν εκείνες οι φωνές, ώριμες πια και απαλλαγμένες από την παιδική κακία.

Στον φιλο μου Ν.

Η Λιμνοθάλασσα Καταστρέφεται, Ο Υπουργός Κωφεύει (+audio)

Το ηχητικό της **εκπομπής της Βαβυλωνίας** (24/11) με μέλη της Πρωτοβουλίας Πολιτών Λιμνοθάλλαζα:

Ακολουθεί το κείμενο από την Πρωτοβουλία Πολιτών Λιμνοθάλλαζα:

Η Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού αποτελεί έναν από τους πιο πλούσιους υδροβιότοπους της Ευρώπης, είναι η μεγαλύτερη ενιαία λιμνοθάλασσα στην Ελλάδα και μία από τις μεγαλύτερες της Μεσογείου. Έχει χαρακτηριστεί ως Εθνικό Πάρκο και προστατεύεται από τις συνθήκες Ramsar και Natura 2000. Η περιοχή περιλαμβάνει ένα από τα πιο σπάνια και ποικίλα σε φυσικές διαπλάσεις οικοσυστήματα. Είναι, επίσης, ένας από τους πιο φημισμένους ιχθυοπαραγωγικούς τόπους στην Ελλάδα.

Αυτό ακριβώς το περιβάλλον επιλέχθηκε για την λειτουργία 4 μονάδων παραγωγής ενέργειας από καύση εισαγόμενων βιορευστών καυσίμων.

Αν και η διαδικασία αδειοδοτήσεων είχε ήδη ξεκινήσει από το 2013, το θέμα αναδείχθηκε στις αρχές του 2017, όταν εμφανίστηκε στην τοπική ειδησεογραφία.

Ήδη, από το καλοκαίρι του 2014 η εταιρία είχε καταθέσει τις περιβαλλοντικές μελέτες και είχε πάρει έγκριση για την αεριοποίηση βιομάζας (γεωργικών υπολειμμάτων). Μετά, όμως, από 3 διαδοχικές τροποποιήσεις των ΜΠΕ, η πρώτη ύλη και ο τρόπος παραγωγής και λειτουργίας άλλαξαν καθοριστικά, με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας να γίνεται, τελικά, με καύση βιορευστών (τηγανέλαιων), τα οποία κυρίως θα εισάγονται από το εξωτερικό. Συνεπώς, αίρεται το βασικό επιχείρημα της αρχικής χωροθέτησης

των μονάδων (αυτό της εγγύτητας στην πρώτη ύλη), ενώ ακυρώνεται και η «μηδενική λύση», που αναφέρεται στην ανάγκη επεξεργασίας των αγροτικών υπολειμμάτωνυπολειμμάτων.

Πλέον, η κατασκευή τους στο Εθνικό Πάρκο Λιμνοθάλασσας καθίσταται αδικαιολόγητη και άκυρη, δεδομένου ότι εν λόγω μονάδες δεν συνδέονται με την αγροτική ή άλλου είδους τοπική παραγωγή.

Μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Οι ΜΠΕ βρίθουν κραυγαλέων λαθών και ανακριβειών αναφερόμενες στην περιοχή, αφού κάνουν λόγο για "ορεινό μειονεκτικό όγκο" με "ημιβραχώδες έδαφος, με μέτριες κλίσεις" και "κυρίαρχη βλάστηση αυτή του καλαμιού", χαρακτηριστικά της περίπτωσης «απρόσεκτη αντιγραφή – επικόλληση»! Μάλιστα, ως μόνη πηγή ρύπανσης της περιοχής αναφέρεται το οδικό δίκτυο Ναυπάκτου – Λιδωρικίου – Άμφισσας, το οποίο απέχει γεωγραφικά 30-80 χλμ. (και οδικώς 43-131 χλμ.) από την περιοχή εγκατάστασης, ενώ δεν λαμβάνουν υπόψη το εργοστάσιο άλατος ΚΑΛΛΑΣ και το πυρηνελαιουργείο της περιοχής. Αποκρύπτουν, δε, τη σημαντική εκπομπή θερμότητας, η οποία αποτελεί βασική παράμετρος σε τέτοιες μονάδες.

Επιπλέον, ατεκμηρίωτη και αντιεπιστημονική από την αρχή μέχρι το τέλος της μπορεί να χαρακτηριστεί η μελέτη συνολικής διαχείρισης και διασποράς ρύπων (η οποία ζητήθηκε από τον Φορέα Διαχείρισης Λ/θ ως μέρος της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης που προβλέπεται για παρεμβάσεις τέτοιου μεγέθους στο Εθνικό Πάρκο) όσον αφορά στην εκπομπή θερμότητας, την τέφρα, τα υγρά και αέρια απόβλητα, τα καρκινογόνα οξείδια του αζώτου και το μονοξείδιο του άνθρακα, καθώς καταλήγει σε αυθαίρετα συμπεράσματα, χωρίς να γίνεται καμία ανάλυση κλιματολογικών και περιβαλλοντικών δεδομένων. Τέλος, δεν διεξήχθη η ειδική ορνιθολογική μελέτη, καθώς θεωρήθηκε περιττή, ενώ απουσιάζει πλήρως η περιγραφή βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων.

Μονάδες βιορευστών

Παρόμοιες μελέτες εγκρίνονται, είτε εν αγνοία της τοπικής κοινωνίας είτε με την αρνητική γνωμοδότηση των αιρετών φορέων της, σε όλη την επικράτεια (Βόνιτσα, Ρόδος, Βόλος, Κρήτη, Τρίκαλα κ.α.).

Παρόλα αυτά, κανένας φορέας δεν μελέτησε το θέμα. Ως εκ τούτου, ο παραπλανητικός τίτλος του έργου το οδήγησε σε λανθασμένη περιβαλλοντική κατάταξη, ώστε η έγκριση να δοθεί από την Αποκεντρωμένη Διοίκηση Πελοποννήσου – Δ.Ελλάδας – Ιονίου (αντί του υπουργείου Περιβάλλοντος), χωρίς -ως φαίνεται- καν να διαβαστούν οι μελέτες. Οι τοπικοί φορείς, ακόμα και αυτοί που είναι επιφορτισμένοι με την προστασία του Εθνικού Πάρκου (Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας), είτε δεν ενημερώθηκαν για τις τροποποιήσεις, είτε -ακόμη χειρότερα- γνώριζαν και και δεν αξιολόγησαν τις μελέτες (ΜΠΕ – Μελέτη διασποράς) όπως έπρεπε. Τελικά, λόγω της απόκρυψης της επένδυσης από την τοπική κοινωνία, δεν έγινε ποτέ ουσιαστικά δημόσια διαβούλευση επί του θέματος, οι ενδιαφερόμενοι πολίτες δεν συμμετείχαν στη λήψη των αποφάσεων και η προσφυγή πολιτών

στο Υπ. Περιβάλλοντος απορρίφθηκε για καθαρά τυπικούς λόγους (ως εκπρόθεσμη). Επιπλέον, καταγγελία που έχει γίνει από τον Ιούνιο στο Σώμα Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης δεν έχει ακόμα εξεταστεί, οι προσπάθειες για να διακοπούν οι εργασίες μέσω της Υπηρεσίας Δόμησης πέφτουν στο κενό, ενώ τα έργα συνεχίζονται με γοργούς ρυθμούς.

Σε κάθε νομική διαμάχη μεταξύ πολιτών και επενδυτών, οι δεύτεροι μοιάζει να χαίρουν μιας προκλητικά ύποπτης μεροληψίας εκ μέρους των διοικητικών υπηρεσιών αναφορικά με τους χρόνους αντίδρασης, τη στιγμή που οι αρμόδιοι (αιρετοί και διορισμένοι) απλά πετούν το μπαλάκι ο ένας στον άλλον, δηλώνοντας άγνοια ή/και αναρμοδιότητα.

Εκτός όλων των παραπάνω, η συνολική επένδυση φαίνεται να είναι σκόπιμα κατατμημένη σε 4 μονάδες ισχύος μικρότερης του 1MW, με στόχο οι επενδυτές να απαλλάσσονται από διάφορες άδειες και ελέγχους. Τα βιορευστά, βάσει Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, θεωρούνται Ανανεώσιμη Πηγή Ενέργειας, το οποίο σημαίνει ότι οι εν λόγω μονάδες θα πωλούν στη ΔΕΗ ακριβή ενέργεια, με το κόστος να επιβαρύνει τους πολίτες (μέσω του ΕΤΜΕΑΡ στους λογαριασμούς της ΔΕΗ). Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν πρόκειται για μια μεμονωμένη «επένδυση», καθώς γνωρίζουμε ότι έχουν αδειοδοτηθεί και άλλες, ενώ ακόμα περισσότερες βρίσκονται στην διαδικασία μελέτης.

[youtube id="2n-V97EOfeM"]

Εθνικό Πάρκο ή Βιομηχανική Ζώνη;

Βρισκόμαστε μπροστά στον άμεσο κίνδυνο μετατροπής της λιμνοθάλασσας από φυσικό προστατευόμενο τοπίο εξαιρετικής ομορφιάς σε βιομηχανική ζώνη, με πρόσχημα την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ. Η δραστηριότητα αυτή δεν καλύπτει καμία απολύτως τοπική ανάγκη, ενώ ωφελεί αποκλειστικά τους κερδοσκόπους – "επενδυτές" και ρίχνει τα οικονομικά και περιβαλλοντικά βάρη στην πλάτη της τοπικής κοινωνίας.

Όλα αυτά σε μια περιοχή που ως μοναδική διέξοδο έχει την ήπια

οικοτουριστική ανάπτυξη και την εκμετάλλευση των τοπικών προϊόντων, το μέλλον της οποίας μοιάζει να χάνεται πίσω απ' τους καπνούς των καμένων βιορευστών που θα επιβαρύνουν ανεπιστρεπτί το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία.

Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι όλες οι σκόπιμες αστοχίες και τα λάθη που έγιναν κατά τη χωροθέτηση και αδειοδότηση των μονάδων αυτών, αλλά και η καθολική αντίθεση της κοινωνίας σ' αυτές, τραυματίζουν ανεπανόρθωτα τις προσπάθειες της Ε.Ε. για ευαισθητοποίηση των κοινωνιών στη χρήση των ΑΠΕ.

Από τη στιγμή που το θέμα έγινε γνωστό, στην ευρύτερη περιοχή του Μεσολογγίου αναπτύχθηκε ένα ισχυρό κίνημα πολιτών, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί η καταστροφή.

[youtube id="iTzyHUkP90k"]

Διακριτική μεταχείριση από τον Αν. Υπουργό Περιβάλλοντος Σ. Φάμελλο

Μετά από μήνες ενημερώσεων, αντιδράσεων, συζητήσεων και παρεμβάσεων σε όλα τα επίπεδα, ο αγώνας μας απέδωσε καρπούς, με την κυβέρνηση επιτέλους να περνά νομοθετική ρύθμιση που φαίνεται να προστατεύει (ως ένα βαθμό) περιοχές υψηλής παραγωγικότητας από την επέλαση τέτοιων μονάδων. Παρά ταύτα, ο αρμόδιος Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος κ. Σ. Φάμελλος, σε μια επίδειξη αναλγησίας, αρνείται να ακούσει τη φωνή της τοπικής κοινωνίας, να δει τις εξόφθαλμες παρανομίες και να επανεξετάσει τις άδειες των ήδη υπό κατασκευή μονάδων,

εμμένοντας σε τυπικότητες και δίνοντας, ουσιαστικά, το πράσινο φως για τη λειτουργία τους! Αξίζει, μάλιστα, να υπογραμμιστεί ότι στην εκλογική του περιφέρεια, έθεσε οριστικό τέλος στη λειτουργία αντίστοιχων μονάδων.

Τα παραπάνω αποτελούν εμφανή διακριτή αντιμετώπιση κατά της κοινωνίας του Μεσολογγίου.

Ο υπουργός οφείλει να σταματήσει άμεσα αυτό το έγκλημα σε βάρος μιας προστατευόμενης περιοχής απαράμιλλου φυσικού κάλλους και μοναδικής βιοποικιλότητας, από αυτές που ολοένα και λιγοστεύουν στην χώρα μας, ώστε να αποφευχθεί και το βαρύτατο πρόστιμο που πιθανότατα θα επιβληθεί από την Ε.Ε. στο Ελληνικό κράτος (και ουσιαστικά θα επιβαρύνει τους πολίτες της χώρας), δεδομένης της κατάθεσης στο προσεχές διάστημα αναφοράς στην Επιτροπή Αναφορών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

[youtube id="9IQpKiYW_1A"]

limnothallaza@gmail.com
https://limnothallaza.wordpress.com
https://www.facebook.com/limnothallaza/

Αθήνα: Δεκέμβρης 2008

Νίκος Ιωάννου

Σάββατο 6 Δεκεμβρίου

Πέφτει ένας πυροβολισμός στις εννιά το βράδυ στα Εξάρχεια. Νεκρός πιτσιρικάς στη Μεσολογγίου. «Τέλος» είναι η λέξη που ταιριάζει στο συναίσθημα που προκαλεί το μαντάτο. Μέσα σε μερικά λεπτά ο πυροβολισμός ακούγεται σε όλη την Αθήνα. Οι έμπειροι στις πρώτες στιγμές της αμηχανίας τρέχουν. Κλασικές κινήσεις. Αυτή τη φορά όμως ήταν κάπως αλλιώς. Και ένας μόνο από αυτούς θα μπορούσε να καταλάβει ένα κτήριο. Κατάληψη Νομικής Σχολής, κέντρο αγώνα και αντιπληροφόρησης. Γίνονται καταλήψεις στο Πολυτεχνείο και την ΑΣΟΕΕ. Στήνεται διπλό οδόφραγμα στην Ακαδημίας και η οδός απελευθερώνεται από τα ΜΑΤ, το ίδιο και η Σόλωνος μετά από αλλεπάλληλες επιθέσεις των εξοργισμένων διαδηλωτών που είναι πολλοί και αποφασισμένοι. Κρατιέται μέχρι το πρωί όπου αρχίζει ο συντονισμός για την πορεία της Κυριακής. Μάλλον τώρα αρχίζει…

Νεκρός πιτσιρικάς στη Μεσολογγίου… Τέλος…

Κυριακή 7 Δεκεμβρίου

Συγκέντρωση στο Μουσείο. Πολλοί από τα κόμματα είναι αμήχανοι και συγκρατημένοι. Δεν έχουν ακόμη καταλάβει καλά τι γίνεται. Η πορεία ξεκινά. Μπροστά μπαίνει το πανό της κατάληψης Νομικής και η μεγάλη μαυροκόκκινη σημαία που ανέμιζε σε όλες τις μεγάλες στιγμές αυτής της εξέγερσης.

Στρίβοντας προς την Αλεξάνδρας, το πλήθος αρχίζει να πυκνώνει πολύ γρήγορα. Λεφούσια αγριεμένων πιτσιρικάδων τρέχουν πάνω-κάτω στην πορεία, σαν άγριες μέλισσες υπερασπίζονται το μελίσσι τους. Όλοι αρχίζουν να μαζεύουν πέτρες. Έχουν μαζευτεί χιλιάδες πέτρες. Εκείνη τη στιγμή ο κόσμος ξεπερνά τις 10.000.

Όλα μοιάζουν σαν να προμηνύεται ο λιθοβολισμός της εξουσίας!

Τα συνθήματα βοούν, είναι γρήγορη και δυναμική πορεία. Είναι σαν να πηγαίνουμε κάπου όλοι μαζί και ο καθένας χώρια, αποφασισμένοι. Ένα παλικάρι πετάγεται δίπλα και σπάει με λύσσα το πρώτο ΑΤΜ τράπεζας. Αυτό ήταν. Η τράπεζα διαλύεται σε δευτερόλεπτα. Η πορεία ανεβαίνει την Αλεξάνδρας σπάζοντας και καίγοντας κάθε σύμβολο της κρατικής και οικονομικής εξουσίας. Επιτίθενται τα ΜΑΤ από όλες τις πλευρές με τεράστια ποσότητα χημικών και ξύλο. Γίνεται μάχη. Σπάει η πορεία μένοντας πίσω ο κύριος όγκος. Μπροστά το πανό της Νομικής και η μαυροκόκκινη σημαία με τους υπερασπιστές της. Επίθεση στα ΜΑΤ, όλοι με πέτρες. Είναι το δυναμικό μπλοκ των μαθητών. Δεχόμαστε αντεπίθεση και οπισθοχωρούμε. Ξανά το πανό και η σημαία μπροστά και ξανά επίθεση αμέσως, μέσα από τα σύννεφα των καπνογόνων – δακρυγόνων. Φέρνουν ενισχύσεις, αλλά τελικά τους παίρνουμε…

Φτάνουμε στη ΓΑΔΑ, στην κόκκινη ζώνη. Η πορεία είναι ακόμη κομμένη στα δύο αλλά ο κύριος όγκος ανεβαίνει. Δίνουμε άλλη μια λυσσασμένη μάχη και τότε ρίχνουν μεγάλη ποσότητα ασφυξιογόνων. Μας αποδεκατίζουν. Ωστόσο έχει ήδη φτάσει η υπόλοιπη πορεία όπου δίνει την τελευταία μάχη. Μέσα σε μερικά λεπτά εξαφανίστηκε η Αλεξάνδρας και η πορεία έφτασε μπροστά στη ΓΑΔΑ, εκεί όπου βρίσκονταν όλες οι δυνάμεις της αστυνομίας.

Είναι η πρώτη μεγάλη στιγμή της εξέγερσης.

Δευτέρα 8 Δεκεμβρίου

Όλοι έχουμε καταλάβει πια ότι πρόκειται για εξέγερση. Λίγο πριν αρχίσει όμως το απογευματινό συλλαλητήριο κανείς δεν υποψιάζεται το μέγεθός της. Από νωρίς στα προπύλαια συγκεντρώνονται χιλιάδες, άνθρωποι κάθε ηλικίας και κυρίως νέοι. Δεν ξεχωρίζεις αν είναι μισθωτοί των 400, των 700 ή των 1500, αν είναι άνεργοι ή αν είναι παιδιά καλών ή κακών οικογενειών. Είναι όλοι εκεί. Δεν υπήρξε άνθρωπος που να μην ένοιωσε πως ήταν όλοι εκεί, σε μια από τις κορυφαίες στιγμές της εξέγερσης. Συμβαίνουν όλα γρήγορα και αναπάντεχα. Τα

κομματικά μπλοκ χάνονται μέσα στο τεράστιο πλήθος. Είναι δεκάδες χιλιάδες που καθώς η πορεία προχωρά αυξάνονται. Όχι όμως με το συνηθισμένο τρόπο. Εδώ ο «μέσος άνθρωπος» εξαφανίζεται και γίνεται αυτό που ο καθένας είναι.

Όμως η πολιτική εξουσία και τα ΜΜΕ αδυνατούν να κατανοήσουν αυτή τη πραγματικότητα. Περιγράφουν τον κόσμο πάνω στον οποίο θέλουν να κυριαρχούν. Δεν βλέπουν ό,τι συμβαίνει έξω από αυτή την περιγραφή τους. Λειτουργούν με βάση τον «μέσο άνθρωπο» και από αυτή τη θέση επιτίθενται σε ό,τι θεωρούν ότι αποτελεί παρέκκλιση. Αυτός είναι ο όρος ύπαρξης της εξουσίας τους. Εγώ δεν είδα συμμορίες σε αυτή την εξέγερση. Είδα άτομα χιλιάδες να σπάνε και να καίνε ό,τι οριοθετεί την ύπαρξή τους. Πρώτες στη λίστα οι κάμερες που δεν έμεινε μια για μια. Μαγαζιά, τράπεζες και κρατικές υπηρεσίες. Οι φλόγες από το αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας φώτισαν τα αμήχανα γεμάτα απορία πρόσωπα των μαντρωμένων 1000 περίπου ΚΚέδων, φώτισαν τη ντροπή τους (που κάποιοι βεβαίως δεν άντεξαν και πέρασαν στην πλευρά της κοινωνίας!).

Ο χημικός πόλεμος της αστυνομίας έχει φτάσει στο αποκορύφωμά του αλλά κανείς δεν δείχνει να πτοείται. Άλλωστε είναι τέτοιος ο όγκος των εξεγερμένων που τον αριθμό τους όλα μαζί τα κόμματα της πολιτικής εξουσίας δεν τον πιάνουν, ειδικά σε δύναμη και αποφασιστικότητα.

Μετά το χάος της Ομόνοιας το μπλοκ της κατάληψης Νομικής ανεβάζει την πορεία από τη Σταδίου στο Σύνταγμα. Δεν είναι μια απλή πορεία. Είναι μια εξεγερτική λαίλαπα που καμιά αστυνομία δεν μπορεί να σταματήσει με κανέναν τρόπο. Σε λίγη ώρα πολυάριθμες εστίες φώτιζαν τον δημόσιο χώρο της μητρόπολης της Αθήνας. Ακαδημίας, Σόλωνος, Νομική, Εξάρχεια, Πολυτεχνείο, Πατησίων, ΑΣΟΕΕ, Σύνταγμα, Συγγρού, Ερμού, Ψυρρή, Ζεφύρι, Πειραιάς, Πετράλωνα… Χτυπιούνται σύμβολα της κατανάλωσης, Τράπεζες, Οργανισμοί, Αστυνομικά Τμήματα.

Αργά κάπως, ατενίζουμε την Αθήνα από την ταράτσα της Νομικής. Έρχονται στο μυαλό μας τα ζωγραφικά έργα του Μπιζάρ-Στέλιου

Φαϊτάκη στο destroy athens ή τα κόμικς του Λέανδρου στη Βαβυλωνία. Μαθαίνουμε τα νέα από όλη την Ελλάδα. Θεσσαλονίκη: Σχολή Θεάτρου, Εγνατία, Τσιμισκή, Πανεπιστήμια, Λευκός Πύργος. Ξάνθη, Κομοτηνή, Κοζάνη, Γρεβενά, Γιάννενα, Αγρίνιο, Πάτρα, Τρίπολη, Αμαλιάδα, Κόρινθος, Ηράκλειο, Χανιά, Ρόδος, Σαντορίνη, Λάρισα, παντού.

Ακολουθούν καθημερινά μεγάλα συλλαλητήρια σε όλη την Αθήνα σε διαφορετικές ώρες και περιοχές. Οι μαθητές, από 12 έως 17 χρονών, είναι το αλεύρι αυτής της εξεγερτικής ζύμης. Σε αυτή την εξέγερση οι μαθητές περιέφεραν στους κατειλημμένους δημόσιους χώρους το μέλλον.

Πέμπτη 11 Δεκεμβρίου

Πραγματοποιούν σχεδόν ταυτοχρόνως εφόδους σε 25 αστυνομικά τμήματα της Αττικής. Σε όλη τη διάρκεια των ημερών πραγματοποιούνται επιθέσεις σε κρατικά κτήρια σε όλη την Ελλάδα.

Η γενιά του internet και του sms ανέδειξε το δικό της τρόπο επικοινωνίας. ORGH – SKTTE PEDI – MLKS BATSI. Η πρώτη γενιά που βιώνει την ανάπτυξη της κεντρικής παραγωγής πολιτιστικών αγαθών δραπετεύει μέσω της νέας τεχνολογίας και βιώνει τη διάσωση. Ταυτόχρονα, υπερασπίζεται την παρέκκλιση με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο, υποτιμώντας την κρατική βία και εκμηδενίζοντας τη δύναμή της με τον πιο εμπνευσμένο τρόπο. Αυτό συμπαρέσυρε όλους. Διαδηλώσαμε για αυτό που εμείς είμαστε απέναντι σε αυτό που δεν θέλουμε να είναι οι άλλοι.

Εμείς, τα αναρίθμητα «εγώ» απέναντι στη μηδενική ανοχή, απέναντι στην εξουσία.

ALEXIS 6 Δεκεμβρίου 2008
25 Δεκεμβρίου 2008 ALEXIS…
Ήμουν και εγώ!

Εφημερίδα Βαβυλωνία #Τεύχος 51
Ιανουάριος 2009

Καναδάς: Ενθαρρύνοντας τα Εγκλήματα της Εξορυκτικής “Barrick Gold”

Yves Engler*
Μετάφραση: Δημήτρης Πλαστήρας, Επιμέλεια: Ιωάννα Μαραβελίδη

Θα συνεχίσει ο Καναδάς να στηρίζει την εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων της Τανζανίας από την ***Barrick Gold***, ανεξάρτητα από τις παραβάσεις που κάνει η εταιρεία;

Θα σταματούσε η κυβέρνηση του Τζάστιν Τρυντώ να στηρίζει την εταιρεία από το Τορόντο αν όντως άρπαζε 10 δισεκατομμύρια δολάρια από την εξαθλιωμένη χώρα; Ή αν όντως 1.000 άνθρωποι βιάζονταν και τραυματιζόντουσαν σοβαρά από την ασφάλεια της Barrick; Θα έπαυε την υποστήριξή της η Οττάβα αν 100 Τανζανοί σκοτώνονταν στα ορυχεία της;

Η αφρικανική θυγατρική της Barrick, η Acacia Mining, έχει εμπλακεί σε μια μεγάλη πολιτική σύγκρουση στο ανατολικοαφρικανικό κράτος. Με όλο και περισσότερα στοιχεία που δείχνουν την αποφυγή πληρωμής φόρων και δικαιωμάτων, η Acacia έχει καταγγελθεί[1] από τον πρόεδρο, οι εξαγωγές της ανεστάλησαν[2] και τιμωρήθηκε[3] με ένα τεράστιο φορολογικό πρόστιμο.

Τον περασμένο Μάιο, μία κυβερνητική ομάδα κατέληξε πως η Acacia δήλωνε συστηματικά σημαντικά μικρότερο[4] ποσοστό χαλκού και χρυσού στα συμπυκνώματα ορυκτών που εξήγαγε. Τον επόμενο μήνα μία κυβερνητική επιτροπή κατέληξε πως η μη ανακοίνωση των εσόδων της ξένης εξορυκτικής εταιρείας είχε κοστίσει στην Τανζανία 100 δισεκατομμύρια δολάρια. Σύμφωνα με τη μελέτη, από

το 1998 έως και τον Μάρτιο του 2017 η κυβέρνηση της Τανζανίας έχασε μεταξύ 68,6 και 108,5 τρισεκατομμύρια σελίνια[5] σε έσοδα από συμπυκνώματα ορυκτών.

Το σκάνδαλο γύρω από τις εξαγωγές της Barrick οδήγησε τον πρόεδρο της Τανζανίας, Τζον Μαγκουφούλι, στο να απολύσει[6] τον υπουργό εξορύξεων και το συμβούλιο της Υπηρεσίας Ελέγχου Ορυκτών. Το κοινοβούλιο της Τανζανίας ψήφισε επίσης τον επανέλεγχο[7] των συμβολαίων εξόρυξης και το μπλοκάρισμα[8] των εταιρειών από το να προσφεύγουν σε διεθνή εμπορικά δικαστήρια εναντίον της χώρας.

Ενώ η πολιτική διαμάχη γύρω από τις πληρωμές δικαιωμάτων κλιμακώνεται, οι παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνεχίζονται με αμείωτο ρυθμό στο ορυχείο της εταιρείας στη **Βόρεια Μάρα**. Μία πρόσφατη αποστολή της οργάνωσης «MiningWatch» αποκάλυψε[9] πως *«νέες περιπτώσεις σοβαρής και ανεπανόρθωτης βλάβης έχουν έρθει στο φως, σχετικά με τις συμπλοκές μεταξύ των θυμάτων και την ασφάλεια του ορυχείου και την αστυνομία, που φυλά το ορυχείο βάσει του Μνημονίου Κατανόησης (MOU), το οποίο έχει υπογραφεί μεταξύ των εμπλεκόμενων εταιρειών και της Αστυνομίας της Τανζανίας.*

Οι νέες περιπτώσεις που καταγράφηκαν τον Ιούνιο του 2017 περιλαμβάνουν: απώλεια άκρων, απώλεια όρασης, σπασμένα κόκαλα, εσωτερικά τραύματα, παιδιά που χτυπήθηκαν από θραύσματα εκρήξεων και από δακρυγόνα που έριξε η ασφάλεια του ορυχείου, κυνηγώντας τους αποκαλούμενους εισβολείς στα γειτονικά χωριά. Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, οι χωρικοί ανέφεραν σοβαρούς ξυλοδαρμούς συνήθως από κοντάκια όπλων και ξύλινα γκλομπ. Μερικοί είναι σοβαρά τραυματισμένοι από τις εκρήξεις δακρυγόνων ή από τις λεγόμενες πλαστικές σφαίρες. Άλλοι πυροβολούνται, ακόμη και πισώπλατα. Όπως και τα προηγούμενα χρόνια υπάρχει ένας αριθμός θανάτων».

Τουλάχιστον 22 άτομα[10] έχουν σκοτωθεί και 69 έχουν τραυματιστεί

κοντά ή μέσα στο ορυχείο στη Βόρεια Μάρα από το 2014 ως τώρα.

Τα περισσότερα από τα θύματα ήταν εξαθλιωμένοι χωρικοί που έξυναν τα βράχια για μικροσκοπικά κομμάτια χρυσού και που συχνά έκαναν αυτή τη δουλειά σε αυτά τα εδάφη πριν τον ερχομό της Barrick. Έρευνα του 2016 βρήκε πως οι, πληρωμένες από την εταιρεία, ασφάλεια και αστυνομία είχαν σκοτώσει 65 άτομα[11] και τραυματίσει 270 στην περιοχή από το 2006. Οι οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Τανζανία υπολογίζουν έως και 300 θανάτους[12] σχετιζόμενους με το ορυχείο και οι Financial Times αναφέρουν[13] πως κανένας φύλακας ή αστυνομικός που εργάζεται στην εταιρεία δεν σκοτώθηκε ποτέ σε ώρα υπηρεσίας.

Εν μέσω της βίας στη Βόρεια Μάρα και μιας κλιμακούμενης διαμάχης για τους απλήρωτους φόρους, ο Ύπατος Αρμοστής του Καναδά πραγματοποίησε[14] μία συνάντηση μεταξύ του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου της Barrick, John Thornton, και του προέδρου Μαγκουφούλι. Αφού συνόδεψε τον επικεφαλής της Barrick στη συνάντηση στο Νταρ Ελ Σαλάαμ, ο Ian Myles είπε στον τύπο:

«Ο Καναδάς είναι τόσο πολύ περήφανος[15] που περιμένει όλες του οι εταιρείες να σέβονται τα υψηλότερα στάνταρ, τη νομιμότητα και να σέβονται τους νόμους και την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Γνωρίζουμε πως η Barrick είναι ιδιαίτερα προσηλωμένη σε αυτές τις αξίες».

Διορισμένος τον περασμένο χρόνο από τον Τρυντώ, ο Myles – του οποίου «το πάθος για τη διεθνή ανάπτυξη άρχισε» όταν ήταν 17 ετών, σύμφωνα με το προφίλ του στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο – αντέγραψε τον Στήβεν Χάρπερ (τέως πρωθυπουργός του Καναδά). Κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού στη Χιλή το 2007, ο Χάρπερ αντέδρασε στις διαμαρτυρίες για ποικίλες οικολογικές και ανθρωπιστικές παραβάσεις στο ορυχείο της εταιρείας στο Πάσκουα Λάμα, λέγοντας: *«Η Barrick ακολουθεί[16] τα Καναδικά στάνταρ της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης».*

Μία αρθρογράφος του *Tanzania Business Ethics* δεν ικανοποιήθηκε από την παρέμβαση του Ύπατου Αρμοστή. Αντιδρώντας έτσι, η Samantha Cole έγραψε[17]:

«Είναι τόσο προσβλητικό το ότι αυτοί οι Καναδοί και Βρετανοί πιστεύουν πως μπορούν ακόμα να μας κοροϊδεύουν με τις φανταχτερές, ανόητες και αποπροσανολιτιστικές πολιτικές και την ανεντιμότητά τους. Σε ποιες αρχές είναι προσηλωμένη η Barrick; Δεν έγινε αυτόπτης μάρτυρας η χώρα μας των σκοτωμών; Των βιασμών; Του εμπρησμού των σπιτιών μας; Της καταστροφής του περιβάλλοντός μας; Της δηλητηρίασης των νερών μας; Της διαφθοράς; Της απάτης; Των εκατοντάδων δικαστικών διαμάχων με τις ντόπιες εταιρείες της Τανζανίας να κακοποιούνται, να εκφοβίζονται και να δεινοπαθούν; Και η λίστα συνεχίζεται. Για ποιες «αξίες» υπερηφανεύεται ο πρέσβης Myles; Πόσο ανέντιμο και ανήθικο είναι να στέκεται και να ψεύδεται περί αξιών. Θα ήταν προτιμότερο να μην πει ΤΙΠΟΤΑ γιατί κάθε χώρα, στην οποία λειτουργεί η Barrick, έχει και έναν μακρύ, μακρύ κατάλογο παράνομων δραστηριοτήτων και εγκλημάτων».

Αγνοώντας τις προεκλογικές υποσχέσεις, η κυβέρνηση του Τρυντώ ρίχνει ανοιχτά αυτό το διπλωματικό βάρος της χώρας πίσω από την πιο αμφιλεγόμενη εταιρεία εξορύξεων του Καναδά, σε μία χώρα όπου έχουν πραγματοποιηθεί οι χειρότερες παραβάσεις. Όταν κατά τη διάρκεια των εκλογών ερωτήθηκε το κόμμα του σχετικά με τη μαζική παγκόσμια εξορυκτική βιομηχανία του Καναδά απάντησε[18]:

«Το Φιλελεύθερο Κόμμα του Καναδά μοιράζεται τις ανησυχίες των Καναδών γύρω από τη δράση ορισμένων Καναδικών εταιρειών εξόρυξης που λειτουργούν στο εξωτερικό και επί μακρόν μάχεται για τη διαφάνεια, την υπευθυνότητα και τη βιωσιμότητα στον τομέα των εξορύξεων».

Η δήλωση των Φιλελεύθερων περιελάμβανε την ξεκάθαρη στήριξη στο «Νομοσχέδιο για την Εταιρική Υπευθυνότητα των Εταιρειών Εξόρυξης, Πετρελαίου και Αερίου σε Αναπτυσσόμενες Χώρες», το

οποίο θα παρακρατούσε μέρος της διπλωματικής και οικονομικής υποστήριξης από εταιρείες που αποδεικνύονται υπεύθυνες για σημαντικές παραβάσεις στο εξωτερικό. Παρομοίως, οι Φιλελεύθεροι δημοσίευσαν μια επιστολή για τον εξορυκτικό τομέα κατά την προεκλογική περίοδο του 2015 που σημείωνε[19], «μία Φιλελεύθερη κυβέρνηση θα δημιουργήσει ένα ανεξάρτητο γραφείο διαμεσολαβητή ώστε να συμβουλεύει τις Καναδικές εταιρείες, να μελετά τις καταγγελίες εναντίον τους και να ερευνά όσες καταγγελίες θεωρεί πως έχουν βάση».

Με περίπου δύο χρόνια πλέον θητείας του, το καθεστώς Τρυντώ δεν έχει ακόμη κάνει πραγματικότητα καμία από τις υποσχέσεις του ώστε να χαλιναγωγήσει τον αμφιλεγόμενο εξορυκτικό τομέα του Καναδά. Στην πραγματικότητα, οι Φιλελεύθεροι συνεχίζουν την ίδια πολιτική επιθετικής υποστήριξης των εξορυκτικών εταιρειών όπως και ο Χάρπερ.

Αν πράγματι ετοιμάζονται να στηρίξουν ανοιχτά την Barrick στην Τανζανία, εύλογα αναρωτιέται κάποιος τι ακριβώς πρέπει να κάνει μια εταιρεία για να χάσει τη στήριξη του Τρυντώ;

_____-

Σημειώσεις:

1. https://www.ft.com/content/7f53064e-4f7d-11e7-bfb8-997009366969
2. https://www.theglobeandmail.com/report-on-business/industry-news/energy-and-resources/losses-mount-at-barrick-golds-africa-subsidiary-after-export-ban/article35140493/
3. https://business.financialpost.com/commodities/acacias-190-billion-tax-bill-would-take-centuries-to-pay-2/wcm/64143f78-bf2d-4663-ba3f-bb9df09ab885
4. https://www.ft.com/content/7f53064e-4f7d-11e7-bfb8-997009366969
5. Όπως προηγ.
6. https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-24/tanza

nian-president-asks-mines-minister-to-resign-after-audit
7. https://news.xinhuanet.com/english/2017-03/27/c_136159393.htm
8. https://miningwatch.ca/blog/2017/7/19/anger-boils-over-north-mara-mine-barrickacacia-leave-human-rights-abuses-unaddressed#sthash.rmwN1CVi.ctreDT7a.dpbs
9. Όπως προηγ.
10. https://www.ft.com/content/40c467e2-66e3-11e7-9a66-93fb352ba1fe
11. https://www.theglobeandmail.com/report-on-business/international-business/african-and-mideast-business/police-killed-65-injured-270-at-tanzanian-mine-inquiry-hears/article32013998/
12. https://www.raid-uk.org/blog/acacia-mining%E2%80%99s-troubles-tanzania-run-deeper-tax
13. https://www.ft.com/content/40c467e2-66e3-11e7-9a66-93fb352ba1fe
14. https://www.ippmedia.com/en/news/magufuli-sidelines-acacia-opens-talks-barrick
15. https://tanzaniabusinessethics.wordpress.com/2017/06/18/is-barrick-gold-acacia-mining-about-to-sting-president-magufuli-the-tanzania-nation/
16. https://www.theglobeandmail.com/news/national/pm-sells-canada-as-third-economic-option/article20399394/
17. https://tanzaniabusinessethics.wordpress.com/2017/06/18/is-barrick-gold-acacia-mining-about-to-sting-president-magufuli-the-tanzania-nation/
18. https://www.huffingtonpost.ca/john-cumming/mining-canada-federal-election_b_8235824.html
19. https://ipolitics.ca/2017/03/14/fulfill-mining-ombudsperson-promise-academics-tell-liberals/

*Άρθρο που δημοσιεύτηκε στο προσωπικό **ιστολόγιο του Yves Engler**. Ο Yves Engler είναι συγγραφέας και ακτιβιστής που ζει στο Μόντρεαλ.

Για τη Σχέση Φιλοσοφίας και Πολιτικής στο Έργο του Κορνήλιου Καστοριάδη

Γιάννης Κτενάς
υπ. διδάκτορας πολ. φιλοσοφίας, αρχισυντάκτης περιοδικού Kaboom

Εισαγωγικά

Το θέμα αφορά το σύνολο σχεδόν του καστοριαδικού έργου, συνεπώς είναι ευρύτατο και δεν μπορεί να εξαντληθεί εδώ. Παρόλα αυτά, δεν θα επιχειρούσα να καταπιαστώ μαζί του, αν δεν πίστευα ότι είναι δυνατόν να εκφραστεί με σαφήνεια στο παρόν σημείωμα μια ιδέα για το ζήτημα που μου φαίνεται κομβική.

Αρχίζοντας, πρέπει να διασαφηνίσω ότι δεν θα εξετάσω καθόλου ένα πρόβλημα που θα μπορούσε να γίνει αντικείμενο πραγμάτευσης σε ένα κείμενο με τον τίτλο που έδωσα στο δικό μου. Είναι γνωστό πως ο Καστοριάδης θεωρούσε ότι η φιλοσοφία και η πολιτική γεννιούνται κατά κάποιον τρόπο ταυτόχρονα, μέσα από το αρχαιοελληνικό φαντασιακό. Καθώς, σύμφωνα με τον ίδιο, φιλοσοφία σημαίνει πρώτα απ' όλα αμφισβήτηση της θεσμισμένης παράστασης για τον κόσμο και πολιτική σημαίνει αμφισβήτηση των δοσμένων πολιτικών θεσμών, οι δύο δραστηριότητες είναι τρόπον τινά σύστοιχες και δεν είναι τυχαίο ότι δημιουργούνται μαζί. Όμως αυτού του είδους η σύνδεση δεν θα με απασχολήσει εδώ.

Αντιθέτως, το πρόβλημα που θα προσπαθήσω να προσεγγίσω είναι τι είδους σχέση υπάρχει ανάμεσα στη φιλοσοφία *του Καστοριάδη*, δηλαδή στην προσπάθειά του να συλλάβει θεωρητικά τον κόσμο, και στην πολιτική *του*, δηλαδή στο πώς οραματίζεται μια

ελεύθερη και δίκαιη κοινωνία. Αυτό, επίσης, θα μπορούσε να τεθεί ως εξής: υπάρχει ένας Καστοριάδης, φιλόσοφος *και* πολιτικός στοχαστής, ή δύο, καθένας από τους οποίους φέρει μόνο μία από τις παραπάνω ιδιότητες; Μήπως, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, η ζωή και η σκέψη του Καστοριάδη ακολούθησαν μια πορεία, στην αρχή της οποίας ήταν ένας επαναστάτης που ασχολούνταν με την πολιτική, ενώ όσο ωρίμαζε αποτραβιόταν από τα κοινωνικά ζητήματα, ασχολούμενος όλο και περισσότερο με την «καθαρή» φιλοσοφία; Θα μπορούσε να υπάρξει και μια τρίτη διατύπωση του ερωτήματος που με απασχολεί: Ποια είναι στο έργο του Καστοριάδη η σχέση του «περιγραφικού» επιπέδου, δηλαδή της περιγραφής που μας λέει πώς είναι τα πράγματα, με το «κανονιστικό» επίπεδο, δηλαδή τις ιδέες που αφορούν το πώς θα έπρεπε να γίνουν τα πράγματα;[1] Τέλος, μια τέταρτη, συναφής, διατύπωση: Ποια είναι η σχέση του –κατά τον Καστοριάδη– Είναι με το –κατά τον Καστοριάδη– Δέον;

Θα δηλώσω από τώρα ποια είναι η απάντηση που δίνω σε αυτά τα ερωτήματα. Η σχέση πολιτικής και φιλοσοφίας στο καστοριαδικό έργο έχει τη μορφή του «λαμβάνειν-υπ' όψιν». Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική λαμβάνει υπ' όψιν της τα συμπεράσματα της θεωρητικής γνώσης, αλλά δεν απορρέει άνευ ετέρου από αυτά. Σημαίνει επίσης πως υπάρχει *ένας* Καστοριάδης που είναι ταυτόχρονα φιλόσοφος και πολιτικός στοχαστής. Ο πολιτικός στοχασμός του τροφοδοτείται διαρκώς από τη φιλοσοφία του, δεν προκύπτει όμως αδιαμεσολάβητα από αυτή. Με άλλα λόγια, το περιγραφικό επίπεδο στον Καστοριάδη επηρεάζει εμφανώς και σημαντικά το κανονιστικό, αλλά δεν το καθορίζει. Κάποιος άλλος θα μπορούσε, με βάση την ίδια σύλληψη του κόσμου, να διατυπώσει διαφορετικά πολιτικά συμπεράσματα. Δεν υπάρχει τρόπος να περάσουμε απ' ευθείας από το Είναι στο Δέον· αυτό όμως δεν σημαίνει ότι το καστοριαδικό Είναι δεν παίζει κανέναν ρόλο στον προσδιορισμό του καστοριαδικού Δέοντος.

Όμως, ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Το Είναι και το Δέον

Η άποψη ότι δεν μπορούμε να περάσουμε απ' ευθείας από το Είναι στο Δέον είναι παλιά στη φιλοσοφία. Για να μην πάμε πιο πίσω, ας αναφερθούμε εδώ στις διάσημες σχετικές πραγματεύσεις του David Hume, ο οποίος θεωρούσε ότι δεν μπορεί κανείς να συναγάγει ένα «Ought» από ένα «Is», δεν μπορεί δηλαδή να συμπεράνει τι πρέπει να γίνει από το τι γίνεται, από το τι υπάρχει. Σχετική, αν και όχι πανομοιότυπη, είναι η απόρριψη των συλλογισμών που υποπίπτουν στο σφάλμα που στη φιλοσοφία ονομάζεται *νατουραλιστική πλάνη*, δηλαδή στην προσπάθεια να αντλήσει κανείς κανόνες συμπεριφοράς με βάση την παρατήρηση της φύσης. Γιατί, αν ορισμένες φορές ένας τέτοιος συλλογισμός μοιάζει να στέκει (λ.χ.: Οι μητέρες των ζώων προστατεύουν τα μικρά τους, άρα κανένας άνθρωπος δεν θα πρέπει να στερείται τη φροντίδα της μητέρας του όταν είναι μικρός), άλλες φορές μπορεί να μας οδηγήσει σε απαράδεκτα συμπεράσματα (π.χ.: τα ζώα κάνουν σεξ μόνο για αναπαραγωγή, άρα κι εμείς…).

Τη γνώμη ότι το Δέον και το Είναι διαχωρίζονται αυστηρά είχαν κι άλλοι διάσημοι στοχαστές, όπως ο Immanuel Kant[2] και ο Max Weber, ο οποίος επιμένει πολύ πάνω σε αυτό το σημείο. Η περίφημη *πολυθεΐα των αξιών* του σημαίνει ακριβώς ότι δεν υπάρχει τρόπος να ανακαλύψουμε τις σωστές κανονιστικές αρχές παρατηρώντας τα πράγματα ή την κοινωνία. Γι' αυτό και υπάρχουν τόσοι πολλοί και αντιμαχόμενοι μεταξύ τους θεοί (δηλαδή Δέοντα, αξίες) και ο κάθε άνθρωπος «καλείται να διαλέξει τον θεό ή τον δαίμονά του».

Καθόλου τυχαία, σε ένα κείμενο που αναφέρεται στον Weber ο Καστοριάδης προσυπογράφει ρητά την παραπάνω θέση.[3] Κατά τη γνώμη του, κάθε κανονιστική πρόταση ανάγεται στο βάθος σε μια προσωπική *απόφαση*, που επηρεάζεται μεν από πολλούς παράγοντες, κοινωνικοϊστορικούς, προσωπικούς, συναισθηματικούς, παραμένει όμως αθεμελίωτη, με την έννοια ότι κανένας ορθολογικός συλλογισμός και καμία παρατήρηση του κόσμου δεν μπορεί να την αποδείξει. Γράφει χαρακτηριστικά: «Δεν βλέπω γιατί η παραδοχή

του “2+2=4” ή της κβαντικής θεωρίας δεν είναι συμβιβαστή με τη διακήρυξη της αναγκαιότητας να σκοτώσουμε τους απίστους, να τους προσηλυτίσουμε βιαίως ή να εξολοθρεύσουμε τους Εβραίους. Τελείως αντίθετα, η *συμβιβαστότητα* των δύο αυτών κλάσεων αποτελεί το συχνότερο γεγονός της ανθρώπινης ιστορίας.»[4]

Η θέση του φιλοσόφου περί της μη αναγωγιμότητας του Δέοντος στο Είναι, ή του κανονιστικού στο περιγραφικό, είναι πάγια. Ο ίδιος είχε μάλιστα απόλυτη επίγνωση ότι αυτός ο αθεμελίωτος χαρακτήρας κάθε κανονιστικής πρότασης αφορά και το δικό του πρόταγμα της αυτονομίας και το σημείωνε ρητά – σημάδι, κατά τη γνώμη μου, της διανοητικής του εντιμότητας, της *intellektueller Rechtschaffenheit* που ζητούσε ο Weber από τους στοχαστές. Σε ένα σεμινάριο του 1984, για παράδειγμα, έλεγε στους φοιτητές του: «Η ουσιώδης επιλογή μιας αυτόνομης κοινωνίας ή της αυτονομίας δεν μπορεί να θεμελιωθεί. Είναι ένα είδος έσχατης, τελευταίας επιλογής».[5]

Καταλήγουμε, λοιπόν, και αυτό είναι το πρώτο βήμα του επιχειρήματός μου, στο συμπέρασμα ότι ο Καστοριάδης αρνιόταν τη δυνατότητα ενός –αδιαμεσολάβητου από απόφαση– περάσματος από το Είναι στο Δέον, από το περιγραφικό στο κανονιστικό. Τώρα, αν κανείς θεωρήσει, ενδεχομένως κάπως σχηματικά, αλλά κατά βάση σωστά, ότι η φιλοσοφία, ως προσπάθεια σύλληψης του κόσμου, αντιστοιχεί στο Είναι ή το περιγραφικό, ενώ η πολιτική, ως πράξη μετασχηματισμού του κόσμου προς την κατεύθυνση που κρίνουμε ως σωστή, αντιστοιχεί στο Δέον ή το κανονιστικό, θα συμπεράνει επίσης ότι, κατά τη γνώμη του Καστοριάδη, δεν υπάρχει και άμεσο πέρασμα από τη φιλοσοφία στην πολιτική. Και πράγματι, έτσι είναι. Σε μια συζήτηση με τους στοχαστές της ομάδας MAUSS, ο φιλόσοφος λέει κάτι πολύ χαρακτηριστικό για το θέμα μας: «Από τη στιγμή, λοιπόν, που δεν περιοριζόμαστε πια να ενατενίζουμε την ιστορία, αλλά δίνουμε στον εαυτό μας το δικαίωμα να έχει πολιτικές θέσεις (…) αυτό σημαίνει ήδη *την έξοδο* όχι μόνο *από τη φιλοσοφική ενατένιση* αλλά *και από την απλή διαπίστωση* μιας prima facie ισοδυναμίας όλων των κοινωνιών».[6]

Αν όμως έτσι έχουν τα πράγματα, πώς μπορεί να εξηγηθεί η αίσθηση που έχει κάθε προσεκτικός αναγνώστης του καστοριαδικού έργου ότι ο στοχασμός του είναι εξαιρετικά σφιχτοδεμένος και ενιαίος, ότι η μετάβαση από το ένα θέμα στο άλλο γίνεται πάντα ομαλά και ότι η φιλοσοφία του με την πολιτική του έχουν στενότατη σχέση; Εξάλλου, αυτή η διαπίστωση πηγαίνει πέρα από μια απλή αίσθηση του αναγνώστη. Η *Φαντασιακή θέσμιση της Κοινωνίας* είναι ολοφάνερα, από άποψη θεματολογίας, ένα βιβλίο τόσο φιλοσοφικό, όσο και πολιτικό. Άλλωστε, ο Καστοριάδης σε ένα από τα πιο βαριά φιλοσοφικά του δοκίμια, στο οποίο προτείνει μια ριζική κριτική της παραδεδομένης μεταφυσικής και λογικής σκέψης, δίνει τον τίτλο «Η λογική των μαγμάτων και το ζήτημα της αυτονομίας». Είναι εντυπωσιακό: βλέπουμε, δια χειρός του ίδιου του φιλοσόφου, να συνδέονται η πιο σκληρή οντολογία με το πολιτικό πρόταγμα της αυτονομίας. Πώς μπορούμε, άραγε, να σκεφτούμε αυτή τη σύνδεση, σύμφωνα με τα όσα έχουμε ήδη πει;

Λαμβάνειν υπ’ όψιν και επιτρέπειν/απαγορεύειν

Θα επιχειρήσω να απαντήσω σε αυτό το ερώτημα χρησιμοποιώντας μια έννοια και μια γραμμή σκέψης που υπάρχει ήδη στο έργο του Καστοριάδη. Προσωπικά θα προσπαθήσω όμως να την προεκτείνω προς μια άλλη κατεύθυνση.

Ανοίγω αναγκαστικά μια μικρή παρένθεση, για να φανεί από πού αντλώ αυτή την έννοια. Όπως είναι γνωστό, η βασική θέση του στοχαστή, που φαίνεται ήδη από τον τίτλο του θεμελιώδους έργου του, είναι ότι κάθε κοινωνία θεσμίζεται φαντασιακά, δηλαδή δημιουργώντας για τον εαυτό της έναν κόσμο φαντασιακών σημασιών που ντύνουν την ίδια, τα μέλη της και τον φυσικό κόσμο με νόημα. Αυτές οι νοηματικές επενδύσεις είναι φαντασιακές, δηλαδή δημιουργούμενες από το θεσμίζον κοινωνικό φαντασιακό. Αυτό σημαίνει επίσης ότι δεν είναι ορθολογικές, ούτε απορρέουν άνευ ετέρου από τα πράγματα. Αντιθέτως, πρόκειται για «τρελά», αυθαίρετα δημιουργήματα που ορίζουν τι

σε κάθε κοινωνία θεωρείται ορθολογικό και τι όχι, τι ισχύει και τι όχι, τι έχει αξία και τι απαξία και, στο βάθος, τι θεωρείται πραγματικό και τι όχι.

Συνεπώς, οι κοινωνίες θεσμίζονται αυθαίρετα. Πιο σωστό είναι όμως να πούμε ότι θεσμίζονται *σχεδόν* αυθαίρετα. Κι αυτό γιατί το κοινωνικό φαντασιακό οφείλει μέσα στη δημιουργική τρέλα του *να «λάβει υπ' όψιν»* κάποια minima που του επιβάλλονται από τον φυσικό κόσμο και τη φύση του ανθρώπου. Αυτά τα λειτουργικά minima, θεματοποιούνται από τον Καστοριάδη υπό τον όρο *πρώτη φυσική στιβάδα*. Όπως γράφει, η πρώτη φυσική στιβάδα είναι «αυτή η πάγια και σταθερή οργάνωση ενός μέρους του κόσμου, ομόλογη με την οργάνωση του ανθρώπου ως απλού εμβίου όντος (που είναι βέβαια δύο συμπληρωματικά μέρη του ίδιου συστήματος για έναν μετα-παρατηρητή, π.χ. για τον άνθρωπο που επιχειρεί να συγκροτήσει μια θεωρία γι' αυτό το σύστημα), (…) στην οποία ερείδεται η θέσμιση της κοινωνίας και την οποία αυτή η θέσμιση δεν μπορεί να αγνοήσει απλώς ούτε και να την κάμψει με έναν οποιοδήποτε τρόπο».[7]

Σημαντική είναι εδώ η λέξη *ερείδομαι* (s' étayer στα γαλλικά, sich anlehnen στα γερμανικά). Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας είναι αυθαίρετο δημιούργημα του συλλογικού ανωνύμου, του θεσμίζοντος κοινωνικού φαντασιακού. Είναι όμως δημιούργημα που *ακουμπάει σε*, *πατάει πάνω σε*, *στηρίζεται σε* ένα ελάχιστο δεδομένο που θέτει κάποια όρια στη θέσμιση.

Αξίζει να προσεχτεί ότι η πρώτη φυσική στιβάδα *δεν επιβάλλει* κάποια συγκεκριμένη θέσμιση, αλλά *απορρίπτει* θεσμίσεις που θα ήταν εντελώς δυσλειτουργικές και θα επέφεραν τον βιολογικό θάνατο των ανθρώπων και της κοινωνίας. Παραδείγματος χάρη, το ότι ο άνθρωπος οφείλει να λάβει ορισμένο αριθμό θερμίδων κάθε μέρα ανήκει στην πρώτη φυσική στιβάδα. Αυτό όμως δεν μας λέει *πώς* και *από πού* πρέπει να πάρει αυτές τις θερμίδες. Παρατηρώντας μάλιστα τις κοινωνίες, βλέπουμε πως συχνά ό,τι στη μία θεωρείται λιχουδιά στην άλλη προκαλεί αηδία.

Γι' αυτόν τον λόγο, ο Καστοριάδης γράφει συχνά ότι η πρώτη

φυσική στιβάδα οφείλει απλώς να *ληφθεί υπ' όψιν* από το θεσμίζον φαντασιακό. Δεν του υπαγορεύει, όμως, τι θα θεσμίσει. Σημειώνει χαρακτηριστικά: «το φυσικό γεγονός μπορεί να παράσχει ένα στήριγμα ή ένα ερέθισμα γι' αυτή ή την άλλη θέσμιση της σημασίας· ένα βάραθρο όμως χωρίζει το στήριγμα ή το ερέθισμα από την αναγκαία και ικανή συνθήκη».[8]

Η παρένθεση μόλις έκλεισε. Σε τι χρησίμευσε, όμως; Ε λοιπόν, πιστεύω ότι μπορούμε να σκεφτούμε τη σχέση περιγραφικού και κανονιστικού στον Καστοριάδη ως μια σχέση κατά την οποία το κανονιστικό *λαμβάνει υπ' όψιν* το περιγραφικό, ερείδεται κατά κάποιον τρόπο πάνω του, αλλά δεν επιβάλλεται από αυτό. Με άλλα λόγια, το πώς συλλαμβάνουμε τον κόσμο παίζει κάποιον ρόλο στη διατύπωση των προτάσεών μας για το πώς θα έπρεπε κατά τη γνώμη μας να είναι ο κόσμος. Το πρόταγμά μας πρέπει να *συνυπολογίσει* την περιγραφή μας, με διάφορους τρόπους. Πρώτα πρώτα, το πρόταγμά μας δεν μπορεί να προϋποθέτει πράγματα που σύμφωνα με την περιγραφή μας δεν ισχύουν. Απλοϊκό παράδειγμα, αλλά –ελπίζω– κατατοπιστικό: Αν η περιγραφή μας περιλαμβάνει μια επιθετική/καταστροφική ενόρμηση του ανθρώπου, δεν γίνεται το πρόταγμά μας να προϋποθέτει ότι οι άνθρωποι είναι άγιοι, προτείνοντας μια κοινωνία χωρίς νόμους, εκτός κι αν επιθυμούμε τη ζούγκλα. Αυτό, όμως, δεν μας λέει τίποτα για το πώς θα είναι αυτοί οι νόμοι, ποιος θα τους δημιουργεί, πώς θα εφαρμόζονται κ.λπ. Στην πραγματικότητα, σε ένα βαθύτερο επίπεδο, δεν μας λέει τίποτα ούτε καν για το αν θα πρέπει να επιθυμούμε μια κοινωνία και όχι μια ζούγκλα.

Συνεπώς, η επίδραση που έχει το περιγραφικό πάνω στο κανονιστικό, ή η φιλοσοφία πάνω στην πολιτική, είναι ότι η περιγραφή επιτρέπει ή απαγορεύει *λογικά*, κάποιες κανονιστικές προτάσεις. Επίσης, καθιστά ενδεχομένως κάποιες από τις κανονιστικές προτάσεις που επιτρέπονται λογικά περισσότερο ή λιγότερο εύλογες ή υλοποιήσιμες. Όμως η φιλοσοφία ή ο ορθολογισμός δεν μπορούν να υποδείξουν αυστηρά κάποια συγκεκριμένη πολιτική. Η επιλογή προϋποθέτει τη διαμεσολάβηση από κάποια αξία, από κάποια απόφαση. Συνελόντι ειπείν, δεν

υπάρχει μονοσήμαντη ή αιτιακή σχέση μεταξύ περιγραφικού και κανονιστικού, αλλά σχέση ενός τύπου που θα ονομάσω «λαμβάνειν υπ' όψιν» ή «επιτρέπειν/απαγορεύειν».

Έχοντας πει αυτά, ας δούμε αν και πώς εφαρμόζεται η ιδέα που προτείνω στο έργο του Καστοριάδη. Ορίστε κάποιες από τις βασικές περιγραφικές ιδέες του: το Είναι είναι Χρόνος, δηλαδή διαρκής ανάδυση και δημιουργία νέων ειδών και οντολογικών στιβάδων. Το Είναι είναι δηλαδή συνεχής αυτοαλλοίωση. Μια τέτοια οντολογική δημιουργία υπήρξε και η ταυτόχρονη δημιουργία κοινωνίας και ανθρώπου, δηλαδή του κοινωνικού φαντασιακού και της ατομικής ψυχής ως απερίσταλτης φαντασίας. Επίσης, η οντολογική δημιουργία είναι ριζική, δηλαδή μη αναγώγιμη στις προηγούμενες συνθήκες, οι οποίες μπορούν ενδεχομένως να είναι αναγκαίες αλλά όχι και επαρκείς. Ακόμη, το κοινωνικό φαντασιακό και η ατομική ριζική φαντασία, όντας και τα ίδια οντολογικές δημιουργίες, έχουν επιπλέον την ιδιότητα να μπορούν να δημιουργήσουν νέα οντολογικά είδη: το συλλογικό φαντασιακό δημιουργεί συνεχώς θεσμούς, όπως ο τροχός και η δημοκρατία, αξίες, όπως η ισότητα και η δικαιοσύνη, ενώ η ατομική φαντασία καλλιτεχνικά έργα , υπερρεαλιστικά ποιήματα και ταινίες.

Μάλιστα, αυτή η δημιουργία των θεσμίσεων δεν είναι προκαθορισμένη από κάποιον ντετερμινιστικό νόμο, ούτε αποτελεί μοναχικό έργο κάποιων πεφωτισμένων ηγετών, αντιθέτως πηγάζει από την ανώνυμη συλλογικότητα.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όπου η δημιουργία θεματοποιείται ως το βασικό χαρακτηριστικό του Είναι, αλλά και του ανθρώπου και της κοινωνίας, ο Καστοριάδης προτάσσει ως Δέον την αυτονομία και τη δημοκρατία, δηλαδή τις συνθήκες υπό τις οποίες, κατά τη γνώμη του, η δημιουργικότητα τόσο του υποκειμένου όσο και της συλλογικότητας μπορούν να ανθίσουν και να πραγματοποιήσουν ρητά και συνειδητά αυτό που ούτως ή άλλως συντελείται στην Ιστορία.[9] Κάθε κοινωνία αυτοθεσμίζεται, αυτοδημιουργείται, αυτοαλλοιώνεται ακόμη και αν δεν το ξέρει, ακόμη και αν προσπαθεί να το απωθήσει. Όμως, μας λέει ο

φιλόσοφος, γιατί να προτιμήσουμε το απωθημένο, όταν μπορούμε να έχουμε το συνειδητό;

Θα έλεγα ότι η οντολογία του Καστοριάδη, η φιλοσοφία του, μας *επιτρέπει* να θέλουμε μια κοινωνία που δεξιώνεται την αυτοδημιουργία της. (Αν, παραδείγματος χάρη, η φιλοσοφία του περιέγραφε τη δημιουργία ως αποκλειστικό προνόμιο κάποιων ειδικών, θα ήταν πολύ λιγότερο εύλογο, ίσως και λογικά αδύνατο να περιμένουμε από την κοινωνία να αυτομετασχηματιστεί συλλογικά, δημοκρατικά.) Αντίστοιχα, το πολιτικό του πρόταγμα της αυτονομίας *λαμβάνει υπ' όψιν* αυτή την οντολογία και δεν την αντικρούει, αλλά προσπαθεί να τονίσει κάποια χαρακτηριστικά της και να τα κάνει να ενσαρκωθούν σε πολιτικούς θεσμούς. Δεν πηγάζει όμως άνευ ετέρου από αυτή. Κάποιος άλλος θα μπορούσε να αποφασίσει, *ακόμη και αποδεχόμενος το περιγραφικό τμήμα της καστοριαδικής φιλοσοφίας*, ότι η αυτονομία είναι υπερβολικά επικίνδυνη ή, σε κάθε περίπτωση, ότι η προσωπική επιθυμία για εξουσία ή πλούτο αξίζει περισσότερο από τη συλλογική δημιουργικότητα.

Επίλογος

Νομίζω πως η τελευταία παράγραφος της *Φαντασιακής θέσμισης* είναι χαρακτηριστική για το θέμα που πραγματεύτηκα. «Επιδιώκουμε» το ξεπέρασμα της υπάρχουσας κοινωνίας «*γιατί το θέλουμε* και γιατί ξέρουμε ότι και άλλοι άνθρωποι το θέλουν, όχι γιατί έτσι είναι οι νόμοι της ιστορίας, τα συμφέροντα του προλεταριάτου ή το πεπρωμένο του είναι».[10] Κι ακόμη: «Τίποτα, όσο μακριά και αν κοιτάξουμε, δεν μας επιτρέπει να ισχυρισθούμε ότι ένας τέτοιος αυτομετασχηματισμός της ιστορίας είναι αδύνατος».[11] Αυτό σημαίνει με άλλα λόγια ότι, απ' όσο μπόρεσε να δει το περιγραφικό μας βλέμμα, ένα τέτοιο πρόταγμα δεν απαγορεύεται, δεν είναι παράλογο ή ασυνάρτητο. Κατά τ' άλλα, όμως, ούτε και επιβάλλεται. Ευτυχώς, γιατί έτσι είμαστε αυτόνομοι να διαλέξουμε εάν θέλουμε την αυτονομία.

Σημειώσεις:

1. Ο Α. Σχισμένος σωστά μου έχει επισημάνει ότι στον Καστοριάδη δεν έχουμε να κάνουμε με ένα κλειστό κανονιστικό σχήμα, καθώς το πρόταγμα της αυτονομίας δεν είναι σε καμία περίπτωση ένας εκ των προτέρων δοσμένος κανόνας, αλλά κάτι που προκύπτει στην πορεία μέσα από την αυτόνομη δράση των ανθρώπων. Γι' αυτόν τον λόγο, μου είχε αντιπροτείνει τον πράγματι ορθότερο όρο «προταγματικό». Στο παρόν κείμενο, όμως, θα διατηρήσω τον όρο «κανονιστικό», επιθυμώντας να συνδέσω τους προβληματισμούς μου για τον Καστοριάδη με γενικότερα φιλοσοφικά ζητήματα.
2. Δεν είμαι όμως σίγουρος ότι ο Kant μένει πιστός στις συνέπειες αυτής της θέσης, καθώς πιστεύω ότι εξαγάγει ένα Δέον (κατηγορική προσταγή) από το Είναι μας ως ελλόγων όντων.
3. Κορνήλιος Καστοριάδης, «Άτομο, Κοινωνία, Ορθολογικότητα, Ιστορία», στον τόμο *Ο θρυμματισμένος Κόσμος*, Αθήνα: ύψιλον, 1992, ιδίως σ. 70 κ.ε..
4. Ό.π., σ. 71.
5. Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η ελληνική ιδιαιτερότητα*, τόμ. Γ, Αθήνα: Κριτική, 2011, σ. 97.
6. Κορνήλιος Καστοριάδης, *Δημοκρατία & Σχετικισμός*, Αθήνα: Στάσει Εκπίπτοντες, σσ. 27-28. Δική μου υπογράμμιση.
7. Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας*, Αθήνα: Κέδρος 1981, σ. 335
8. Ό.π., σ. 330.
9. Επ' αυτού, βλ. τις τελευταίες σελίδες της *Φαντασιακής θέσμισης* (ό.π., σ. 514 κ.ε.), αλλά και το Αλέξανδρος Σχισμένος και Νίκος Ιωάννου, *Μετά τον Καστοριάδη*, Αθήνα: Εκδόσεις Εξάρχεια, 2014, σ. 55.
10. Ό.π., σ. 516.
11. Ό.π., σ. 516-517.

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος

«Οι Αιματοβαμμένοι»: Εκατό Χρόνια Λενινιστικής Αντεπανάστασης

Φίλοι του Aron Baron
Μετάφραση: Δημήτρης Πλαστήρας, Επιμέλεια: Ιωάννα Μαραβελίδη

Εισαγωγή του βιβλίου *Bloodstained: One Hundred Years of Leninist Counterrevolution* (AK Press, 2017).

Η ιστορία μπορεί να μην τελείωσε, αλλά σίγουρα έγινε πιο παράξενη. Το κοινωνικό συμβόλαιο που κάποτε επέβαλε ο νεοφιλελευθερισμός -ένα κολλάζ οικονομικών ταχυδακτυλουργικών τρικ και οι πολιτικές τελετουργίες που χρειάστηκαν για να τα επιβάλλουν στην κοινωνία- έχει κουρελιαστεί με εκπληκτική ταχύτητα τα τελευταία χρόνια. Το αποτέλεσμα ήταν μια γρήγορη οικουμενοποίηση της επισφάλειας. Η αστάθεια και η αβεβαιότητα είναι σημαντικά κομμάτια των ζωών μας, που τις ζούμε σε έναν υποτιθέμενο κόσμο «μετα-αλήθειας» όπου οι βασικές προϋποθέσεις για την κατανόηση σχεδόν των πάντων μοιάζουν ελλιπείς – ή τουλάχιστον μοιάζουν να αλλάζουν με κάθε κύκλο ειδήσεων.

Αυτή η νέα πραγματικότητα είναι τόσο η αιτία όσο η συνέπεια της εκλογής του Ντόναλντ Τραμπ ως του 45ου προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών. Η προεκλογική του εκστρατεία εκμεταλλεύτηκε με επιτυχία τον φόβο και την απελπισία της κοινωνικής αποσύνθεσής μας, ανεβαίνοντας στην εξουσία με υποσχέσεις για τον τερματισμό της. Θα σταματούσε, όπως είπε, τη διάβρωση της φθίνουσας αίσθησης ασφάλειας και θα επανέφερε τη σιγουριά των ξεκάθαρων συνόρων (κρατικών και φυλετικών) και

των σταθερών θέσεων εργασίας. Τα τραίνα θα έρχονταν στην ώρα τους.

Η επιτυχία του Τραμπ, ερχόμενη από το πολιτικό περιθώριο, έπιασε τους φιλελεύθερους των ΗΠΑ στον ύπνο. Οτιδήποτε άλλο περά από τις τυπικές εκλογικές εναλλαγές μεταξύ αντιπροσώπων του ενός ή του άλλου κόμματος τους ήταν αδιανόητο. Ακόμα πιο βαθιά στο αριστερό φάσμα, υπήρξε μία κατάπληξη ανάμεσα σε πολλούς ριζοσπάστες, αλλά ίσως λιγότερο σοκ: τουλάχιστον είχαν τα θεωρητικά εργαλεία με τα οποία θα ανέλυαν τη κατάσταση – μετά το γεγονός.

Η Αριστερά δεν είναι λιγότερο ευάλωτη στην ιστορική αβεβαιότητα, ούτε καλύτερα προετοιμασμένη να τη συναντήσει ή να προβλέψει τι υπάρχει μετά. **Τελευταία, πολλοί ριζοσπάστες βρίσκονται στην ίδια κατάσταση αγκίστρωσης, όπως αυτήν που κινητοποίησε τους ψηφοφόρους του Τραμπ. Όταν ο δρόμος μπροστά είναι αβέβαιος, φαίνεται να σκέφτονται πως είναι ασφαλέστερο να πάνε πίσω, στο παρελθόν. Ψάχνουν για απαντήσεις στο δοκιμασμένο και στο πραγματικό -ακόμη και όταν αυτό το πραγματικό αποτελεί μια τεράστια ιστορική αποτυχία.** Έτσι, βλέπουμε μια επιστροφή σε σοσιαλδημοκρατικές στρατηγικές, πρώτα με τον «χλιαρό» σοσιαλισμό του Μπέρνι Σάντερς και πιο πρόσφατα με την αναγέννηση των Δημοκρατών Σοσιαλιστών της Αμερικής. Οι ψηφοφόροι στην Ευρώπη κατάλαβαν αρκετό καιρό πριν τη ματαιότητα της εκλογής δήθεν σοσιαλιστών για την επίβλεψη της καπιταλιστικής οικονομίας. Οι ΗΠΑ, ως συνήθως, απέτυχαν να διδαχτούν από τα λάθη των άλλων.

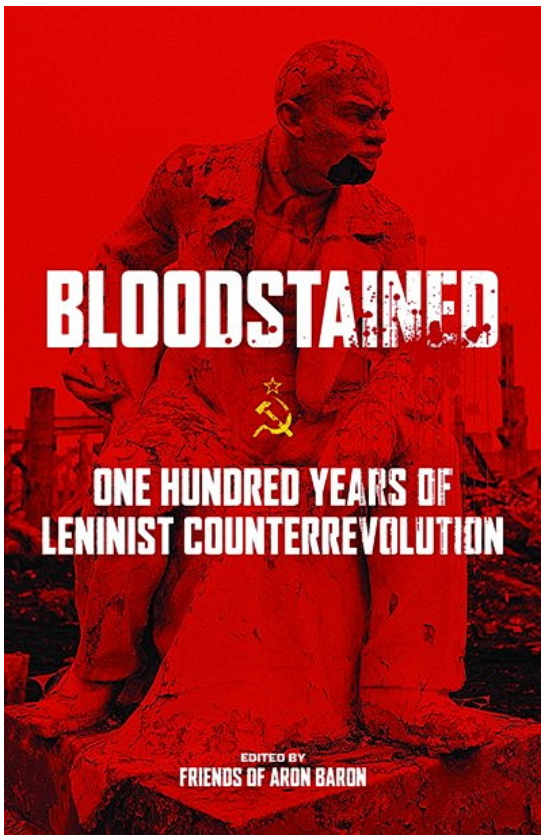

Bloodstained: One Hundred Years of Leninist Counterrevolution

Η εκατοστή επέτειος της Ρωσικής Επανάστασης, που αποτελεί και την αφορμή για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, έχει προσθέσει μία ακόμα επιπλέον στροφή παραδοξότητας στις εξελίξεις αυτές. Πολλοί βλέπουν την εκατονταετηρίδα σαν μια ευκαιρία να αποκαταστήσουν, ακόμη και να γιορτάσουν, ξεπερασμένες μορφές αυταρχικού κρατικού σοσιαλισμού. Είναι όμως ένας δύσκολος εορτασμός, επειδή είτε κάποιος θα πρέπει να αγνοήσει επιμελώς την ανθρώπινη καταστροφή που έθεσαν σε κίνηση οι Μπολσεβίκοι το 1917, είτε να προσπεράσει μία φαντασιακή γραμμή πέρα από την οποία, όπως λέει ο μύθος, η κομμουνιστική δυνατότητα εκτροχιάστηκε από κακούς ανθρώπους και προχώρησε προς τη γη των γκούλαγκ και της αναγκαστικής κολεκτιβοποίησης. Κρίνοντας από τις λίστες των πρόσφατων και προσεχών τίτλων, αριστεροί εκδοτικοί οίκοι σε όλον τον κόσμο επαναλαμβάνουν αυτές τις παραλείψεις και τα παραμύθια σε αμέτρητα βιβλία που εκθειάζουν τον Λένιν, επαναπροσδιορίσουν τους Μπολσεβίκους και επιχειρούν να διασώσουν το μαρξιστικό διαμάντι, που βρίσκεται

θαμμένο κάτω από ένα βουνό πτωμάτων.

Αν γινόταν λόγος απλά για την παλιά φρουρά και τους ένθερμους κομματικούς αξιωματούχους που αφηγούνται αυτές τις φαντασιώσεις, το παρόν βιβλίο θα ήταν αχρείαστο. Η επιρροή τους μειώνεται σταθερά και κάποια στιγμή θα πεθάνουν όλοι. Στους παράδοξους, όμως, και άστατους αυτούς καιρούς, ένας αριθμός νεαρών ανθρώπων έχουν ερωτευτεί φαντάσματα παλιών δικτατοριών, κοινοποιούν μιμήδια με τον «Κούκλο νεαρό Ιωσήφ Στάλιν» στα κοινωνικά τους μέσα και φοράνε επιδεικτικά καπέλα και μενταγιόν με το σφυροδρέπανο. Συχνά, υπάρχει μια ειρωνική πλευρά στα καινούρια μπολσεβίκικα μπιχλιμπίδια, όπως οι πάνκς προηγούμενων γενιών φορούσαν ναζιστικά σύμβολα. Όμως οι πανκς τουλάχιστον είχαν μία ωμή, μηδενιστική ειλικρίνεια: αναφέρονταν στον *τρόμο* πίσω από τα εμβλήματα για να δηλώσουν κάτι. Σήμερα οι καινούριοι, νεαροί κομμουνιστές είναι είτε πολύ περισσότερο αδαείς γύρω από την ιστορία που φέρουν οι χειρονομίες τους, είτε αντισταθμίζουν με πονηριά την τοποθέτησή τους με το να προσποιούνται πως δεν υπάρχει ουσία πίσω από την εικόνα, άρα ούτε και ευθύνη. Όλα αυτά υποδεικνύουν μία ακόμα πιο επιτακτική ανάγκη για αυτό το βιβλίο.

***

«Από όλες τις εξεγέρσεις της εργατικής τάξης», γράφει ο Κορνήλιος Καστοριάδης, «η Ρωσική Επανάσταση ήταν η μόνη που νίκησε. Και από όλες τις αποτυχίες της εργατικής τάξης ήταν η πιο ολοκληρωτική και αποκαλυπτική». Μπορεί να έχουμε μία ένσταση για τη λέξη «μόνη», αλλά το επιχείρημα του Καστοριάδη παραμένει: υπάρχει κάτι το σημαντικό να διδαχτούμε από τις δυνατότητες που η Ρωσική Επανάσταση δημιούργησε αλλά και κατέστρεψε. Η καταστροφή στη Ρωσία, αναφέρει, μας υποχρεώνει να αναλογιστούμε «όχι μόνο τις συνθήκες για μία προλεταριακή νίκη αλλά και το περιεχόμενο και την πιθανή μοίρα μίας τέτοιας νίκης, την εδραίωση και την εξέλιξή της», και το πιο σημαντικό, τους «σπόρους της αποτυχίας» που είναι εγγενείς σε κάποιες προσεγγίσεις της επαναστατικής στρατηγικής. Σύμφωνα με

τους Μαρξιστές-Λενινιστές, όταν μιλάμε για τη Ρωσική Επανάσταση, οι σπόροι αυτοί υπήρξαν εντελώς εξωτερικοί και «αντικειμενικοί»: η ήττα των μεταγενέστερων επαναστάσεων στην Ευρώπη, η ξένη παρέμβαση και ένας αιματηρός εμφύλιος πόλεμος. Η ιστορική σημασία αυτών των παραγόντων είναι αδιαμφισβήτητη και σε γενικές γραμμές εκτός θέματος. Το πραγματικό ερώτημα, όπως σημειώνει ο Καστοριάδης, είναι το «γιατί η Επανάσταση ενώ υπερίσχυσε των εξωτερικών εχθρών, κατέρρευσε εκ των έσω».

Για να δοθεί μία απάντηση σε αυτό, χρειαζόμαστε αυτό που ο Maurice Brinton αποκαλεί, στον πρόλογο του βιβλίου της Ida Mett, *Η Κομμούνα της Κροστάνδης,* μία νέα, γνήσια *σοσιαλιστική* ιστορία. «Αυτό που εννοείται σήμερα ως σοσιαλιστική θεωρία», σύμφωνα με τον Brinton, «είναι συχνά ένα ανεστραμμένο είδωλο της αστικής ιστοριογραφίας, ένα φιλτράρισμα του εργατικού κινήματος μέσα από τυπικές αστικές μεθόδους σκέψης». Η κρατική-σοσιαλιστική αγιογραφία, με όλες της τις Λενινιστικές, Τροτσκιστικές, Μαοϊκές και Σταλινικές εκδοχές, αποτελεί απλά ένα ισχνά συγκαλυμμένο, παρωχημένο όραμα για «τους σπουδαίους άνδρες» του παρελθόντος, με τους βασιλιάδες, τις βασίλισσες και τους προέδρους να αντικαθίστανται από επαναστάτες «ιδιοφυείς ηγέτες», λαμπρούς στρατηγούς που οδήγησαν τις μάζες στη νίκη -ή που θα το είχαν κάνει αν δεν είχαν επέμβει οι «αντικειμενικοί παράγοντες», που παραδόξως το κάνουν πάντα.

Η ανθολογία αυτή είναι μία προσπάθεια να συμβάλουμε σε αυτή τη νέα ιστορία. Αποτελεί, ακολουθώντας ξανά τον Brinton, μία ιστορία των ίδιων των μαζών, γραμμένη όσο είναι δυνατόν, από τη δική τους οπτική, όχι από αυτή των αυτοαποκαλούμενων αντιπροσώπων τους. Συγκεντρώσαμε έργα που γράφτηκαν καθ'όλη τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, από το 1922 ως το 2017, και εξυπηρετούν δύο σκοπούς.

Ο πρώτος είναι να αποκαλυφθεί η ***ζωντανή επανάσταση*** κάτω από τους μύθους που οι Μπολσεβίκοι και οι διάδοχοί τους, του κρατικού-σοσιαλισμού, διόγκωσαν ώστε να νομιμοποιήσουν τις, διαφορετικά, αδικαιολόγητες πράξεις τους. Η ζωντανή επανάσταση είναι η προοπτική που ενυπάρχει σε κάθε κινητοποιημένο

πληθυσμό. Είναι αυθύπαρκτη, δεν διακηρύσσεται, δεν αποδίδεται ή νομοθετείται ώστε να υπάρξει. Και είναι μία ισχυρή δύναμη. Το αρχικό στάδιο της Ρωσικής Επανάστασης, από τον Φεβρουάριο ως τον Οκτώβριο, είναι γνωστό για την έλλειψη αιματοχυσίας. Όταν οι μάζες ξεσηκώνονται ως ένα σώμα, δεν υπάρχει δύναμη που να μπορεί να τους αντισταθεί. Δημιουργούν νέες επαναστατικές φόρμες, συμφωνημένες πρακτικές που μπορεί να πάρουν ή όχι θεσμική μορφή. Αυτές οι πρακτικές, που συνένωσαν τη Ρωσία σε σοβιέτ, εργοστασιακές επιτροπές και συνεταιρισμούς, αποτελούν τις εμβρυϊκές δομές μέσα από τις οποίες μία νέα κοινωνία μπορεί να οργανωθεί.

Μία σοσιαλιστική ή αναρχική ιστορία πρέπει επίσης να στοχεύει στην αναζήτηση των σπόρων της αποτυχίας σε κάθε επανάσταση. Αυτοί ανήκουν και στις μάζες. Η κατηγορία για την «παρακμή» της Ρωσικής Επανάστασης μπορεί, και έχει διαχυθεί ευρέως. Παρ'όλα αυτά, δημιουργώντας απλά σκιάχτρα των προδοτών της επανάστασης -με τον Στάλιν να είναι ο πλέον γνωστός, ιδιαίτερα για τους Λενινιστές και τους Τροτσκιστές, που αναζητούν τη δική τους άφεση- παραγνωρίζεται το γεγονός πως οι μάζες μπορούν να έχουν προδοθεί εξαρχής. Πίστεψαν σε όμορφα ψέμματα και ξεσηκωτικές ρητορείες. Απέτυχαν να αντισταθούν σε κρίσιμες στιγμές, ή όταν τελικά το έκαναν δεν έφτασαν μακριά. Παρέδωσαν λίγο-λίγο τη δύναμη που *αυτές* κατέκτησαν και επέτρεψαν στους εχθρούς τους να δημιουργήσουν μία πολύ διαφορετική εξουσία πάνω τους.

Υπάρχει λόγος που ο Λένιν μπορούσε να λέει πως το Οκτωβριανό πραξικόπημα ήταν «ευκολότερο από το σήκωμα ενός φτερού»: ο δρόμος ήταν ήδη ανοιχτός και το κράτος είχε ήδη ηττηθεί. Δεν υπήρχε τίποτα να ανετραπεί. Οι μάζες είχαν ήδη κάνει την επανάσταση και οι Μπολσεβίκοι δεν είχαν παρά να πατήσουν πάνω στα ερείπια και να μπουν στα εγκαταλειμμένα παλάτια των καταπιεστών. Το γεγονός και μόνο πως μπορούσαν να το κάνουν αποτελεί μία προειδοποίηση και ένα μάθημα που οι συγγραφείς αυτής της συλλογής μεταφέρουν με πολλούς τρόπους.

Οι μορφές της γνήσιας επανάστασης και οι τρόποι με τους

οποίους αυτή καταλύθηκε δια της βίας από τον Λένιν και τους συντρόφους του είναι τα κύρια σημεία αυτού του βιβλίου. Αν υπάρχει μια ελαφρώς μεγαλύτερη έμφαση στο δεύτερο είναι γιατί οι αναρχικοί, οι συμβουλιακοί κομμουνιστές και οι αντικρατιστές μαρξιστές στις σελίδες που ακολουθούν α) έχουν μία εγγενή πίστη σε αυτό που η Έμμα Γκόλντμαν αποκαλεί «δημιουργική ιδιοφυΐα των ανθρώπων» και β) διστάζουν να περιγράψουν τις λεπτομέρειες μίας μελλοντικής κοινωνίας, που μένει να γεννηθεί μέσα από συνθήκες και προκλήσεις που δεν μπορούμε να προβλέψουμε. Οι πραγματικές επαναστάσεις δεν στήνονται ποτέ, δεν συμβαίνουν σύμφωνα με κάποιο χρονοδιάγραμμα ενός θεωρητικού και σπανίως χρειάζονται βοήθεια για να δρομολογηθούν. Παρότι το γεγονός αυτό είναι ξεκάθαρο στο σύνολο του βιβλίου, υπάρχει ακόμη ένα κρίσιμο σημείο στο τι συμβαίνει μετά, στις παγίδες και στα εμπόδια, σε όλα όσα μπορούν να πάνε λάθος.

Ο Ρούντολφ Ρόκερ ανιχνεύει τη γενεαλογία των παραγόντων που οδήγησαν στην αποτυχία της Ρωσικής Επανάστασης μέσα από τις συχνά προφητικές συζητήσεις της 1ης Διεθνούς και πίσω στα τέλη του 18ου αιώνα. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς, των οποίων τις ιδέες προσάρμοσε ο Λένιν, δανείστηκαν τη θεωρία τους για την επανάσταση από τους Ιακωβίνους και τις εξουσιαστικές μυστικές ομάδες της Γαλλικής Επανάστασης. Ιδιαιτέρως, αναφέρει ο Ρόκερ, βασίστηκαν πάνω σε παραμορφωμένες αστικές εξιστορήσεις αυτών των μορφών. Το μαρξιστικό πλαίσιο περί *δικτατορίας του προλεταριάτου* που προέκυψε αποτελεί «τη δικτατορία ενός συγκεκριμένου κόμματος που αξιώνει για τον εαυτό του το δικαίωμα να μιλά για αυτή την τάξη». Δεν είναι «παιδί του εργατικού κινήματος αλλά μία θλιβερή κληρονομιά της αστικής τάξης… συνδεδεμένη με μία δίψα για πολιτική εξουσία». Ο Ρόκερ αντιπαραβάλλει σε αυτό το πλαίσιο την «οργανική ύπαρξη» και τη «φυσική μορφή οργάνωσης… από τα κάτω προς τα πάνω» που το ίδιο το εργατικό κίνημα διαμορφώνει μέσα από τον αγώνα: συμβούλια και επιτροπές δικτυωμένα σε σταθερές, μη-ιεραρχικές ομοσπονδίες.

Ο Λουίτζι Φάμπρι βλέπει και αυτός αστικές ρίζες στη λενινιστική ιδεολογία, «έναν τρόπο σκέψης, τυπικό για αφεντικά». Γράφοντας αμέσως μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, ο Φάμπρι πέρασε μέσα από τις αμέτρητες παραποιήσεις του αναρχισμού που ακόμα και η πρώιμη Μπολσεβίκικη προπαγάνδα προωθούσε – και που οι κρατικοί σοσιαλιστές ακόμη προωθούν – για να αποκαλύψει τις κύριες ιδέες που «διαχωρίζουν τους αυταρχικούς από τους ελευθεριακούς κομμουνιστές». Το «θανάσιμο λάθος» του Λένιν και της παρέας του ήταν η πίστη τους πως χτίζοντας ένα πανίσχυρο κράτος θα κατάφερναν με κάποιον τρόπο να κάνουν το ίδιο το κράτος να εξαφανιστεί, κάτι που αποτελεί προϋπόθεση του κομμουνισμού σύμφωνα με τους μαρξιστές και τους αναρχικούς.

Για τον Φάμπρι, όπως και για τους περισσότερους συγγραφείς στο βιβλίο αυτό, «το κράτος είναι κάτι περισσότερο από ένα αποτέλεσμα ταξικών διαχωρισμών· αποτελεί, ταυτόχρονα, τον δημιουργό προνομίων, δημιουργεί δηλαδή νέους ταξικούς διαχωρισμούς». Επιπλέον, «δεν θα πεθάνει, αν δεν καταστραφεί εσκεμμένα, όπως και ο καπιταλισμός δεν θα πεθάνει, αν δεν θανατωθεί μέσω της απαλλοτρίωσης». Ή όπως το θέτει ο Iain McKay στην ανάλυσή του για ένα από τα πιο διάσημα βιβλία του Λένιν:

> *«Η Ρωσική Επανάσταση δείχνει πως δεν ήταν μία περίπτωση Κράτους και Επανάστασης αλλά Κράτους ή Επανάστασης».*

Οι λενινιστικές διαστρεβλώσεις εναντίον άλλων επαναστατικών παραδόσεων δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα τον τελευταίο αιώνα. Ο Φάμπρι και άλλοι συγγραφείς της εποχής της Ρωσικής Επανάστασης, όντας και αυτόπτες μάρτυρες και κοντινοί παρατηρητές, στρέφουν την προσοχή μας σε αυτά που οι μη-Μπολσεβίκοι αγωνιστές πολεμούσαν να επιτύχουν. Μας δίνουν επίσης μία πιο ξεκάθαρη εικόνα των πιθανών μορφών της ανθρώπινης απελευθέρωσης που απέκλεισαν με μεθοδικότητα οι Μπολσεβίκοι. Αρκετά δοκίμια στις επόμενες σελίδες μας δίνουν λεπτομερείς καταγραφές των μεθόδων που το νεοφυές κράτος

χρησιμοποίησε για να το επιτύχει.

Ο Maurice Brinton και η Ida Mett εστιάζουν στη σφαγή της Κροστάνδης, ένα από τα καθαρότερα παραδείγματα του πώς απλοί άνθρωποι, εργάτες και ναύτες στην προκειμένη περίπτωση, θέλησαν να προχωρήσουν την επανάσταση πέρα από τις ξεπερασμένες αστικές πολιτικές και οικονομικές φόρμες που επέβαλε ο Λένιν, αντικρίζοντας έτσι τα όπλα και τις ξιφολόγχες του Κόκκινου Στρατού του Τρότσκι. Ο Barry Pateman περιγράφει τους πολλούς αφοσιωμένους επαναστάτες που κατέληξαν στις «κομμουνιστικές» φυλακές, όπως και τα δίκτυα αλληλεγγύης που προσπάθησαν να τους ελευθερώσουν. Ο Iain McKay χαρτογραφεί το αναπτυσσόμενο (παρά μαραζωμένο) Σοβιετικό Κράτος καθώς απορροφούσε τον έναν μετά τον άλλο τους δημοκρατικούς και ομοσπονδιακούς θεσμούς, που είχαν δημιουργήσει οι μάζες στη Ρωσία και που αποτελούσαν απειλή στην αναπτυσσόμενη δικτατορία. Ο Otto Rühle περιγράφει τις καταστροφικές συνέπειες του Λενινισμού όταν αυτός εξήχθη στην Ευρώπη. Η επιρροή του Λένιν, λέει ο Rühle, δεν ήταν απλά ένα εμπόδιο στους επαναστατικούς αγώνες των Ευρωπαίων εργατών, αλλά προσέφερε και το μοντέλο για τον φασισμό της Ιταλίας και της Γερμανίας. «Όλα τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του φασισμού υπήρχαν στο δόγμα του, στη στρατηγική του, στον κοινωνικό του ‘σχεδιασμό’ και στην τέχνη του να αντιμετωπίζει τους ανθρώπους… Αυθεντία, εξουσία, δύναμη εξασκούμενη από τη μια πλευρά, και οργάνωση, πειθαρχία, υποταγή από την άλλη -αυτή ήταν η λογική του».

Τελικά όμως, οι διαφορές μεταξύ της Μπολσεβίκικης δικτατορίας και των πολλών αριστερών επικριτών της καταλήγει σε διαφορετικές ιδέες για το γιατί και το πώς γίνονται οι επαναστάσεις. Για τους Ρώσους αναρχικούς, φυσικά, ο απόλυτος διαχωρισμός που έκανε ο Λένιν των θεωρητικών, κομμουνιστικών απώτερων σκοπών από τα άμεσα, καταπιεστικά μέσα ήταν από μόνος του μία εγγύηση επαναστατικής αποτυχίας. Η ίδια η λέξη κομμουνισμός -σχετική με την κοινότητα, τα κοινά και το κοινοτικό- υπονοεί ένα εμφανές και πρακτικό σύνολο πολιτικών

κατευθυντήριων γραμμών, μία μαχητική ηθική. Όμως ο Νέστορ Μαχνό, που οργάνωσε δυνάμεις για να αντισταθούν και στον Κόκκινο και στον Λευκό στρατό στην Ουκρανία, σημειώνει πως οι επίσημοι στο 14ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος, που έγινε οχτώ χρόνια μετά από την άνοδο στην εξουσία των Μπολσεβίκων, συμφώνησαν πως η λέξη «ισότητα» έπρεπε να αποφεύγεται σε όλα εκτός από αόριστες συζητήσεις περί μακρινών κοινωνικών σχέσεων· δεν είχε καμιά θέση στο Κομμουνιστικό παρόν.

Η Έμμα Γκόλντμαν και ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν μετανάστευσαν στη Ρωσία το 1919. Παρότι ο άμεσος λόγος πίσω από το ταξίδι τους ήταν η απέλαση, επέστρεψαν στην πατρίδα τους με μεγάλες προσδοκίες και με θέληση να συμμετάσχουν στην οικοδόμηση μίας νέας κοινωνίας. Μέσα σε δύο χρόνια, οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν. Έφυγαν τον Δεκέμβριο του 1921, γράφοντας και οι δύο τους λίγο αργότερα, καταδικαστικά βιβλία για τις εμπειρίες τους (*Η Ρωσική Τραγωδία* του Μπέρκμαν και *Η Απογοήτευσή μου στη Ρωσία* της Γκόλντμαν). Αυτές οι εμπειρίες, που εκτείνονταν από την επιθυμία του να δουν επαναστατικές ενέργειες να γίνονται σε μαζική κλίμακα, μέχρι τον τρόμο να τις βλέπουν να καταστρέφονται, δίνουν μια κοφτερή οπτική στα αποσπάσματα που συμπεριλάβαμε εδώ, μία απόλυτη αντίθεση μεταξύ δύο ανταγωνιστικών οραμάτων κοινωνικού μετασχηματισμού.

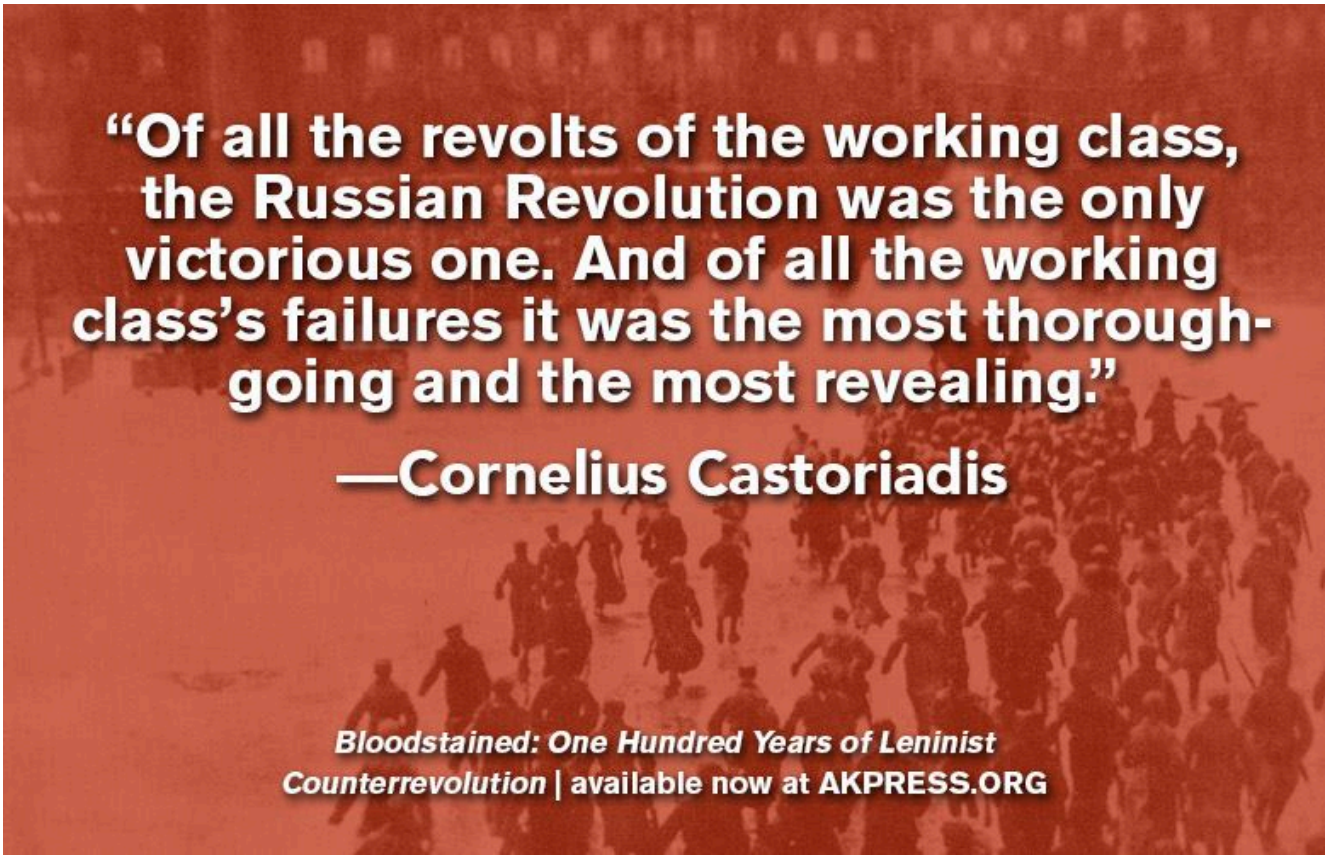

«Η Μπολσεβίκικη ιδέα», γράφει ο Μπέρκμαν, ήταν «πως η Κοινωνική Επανάσταση πρέπει να διευθύνεται από ένα ειδικό προσωπικό, που απολαμβάνει δικτατορικές εξουσίες». Αυτό δεν υπονοούσε μόνο μία βαθιά δυσπιστία προς τις μάζες αλλά και μια προθυμία του να ασκηθεί βία εναντίον τους, μία παρατήρηση που δεν προκαλεί καμιά έκπληξη σε εμάς σήμερα, αλλά μία σοκαριστική διαπίστωση για πολλούς την εποχή της Ρωσικής Επανάστασης. Ο Μπέρκμαν προχωράει παραθέτοντας τον Μπολσεβίκο θεωρητικό Νικολάι Μπουχάριν: «Προλεταριακός εξαναγκασμός σε όλες του τις μορφές… ξεκινώντας από συνοπτικές εκτελέσεις και καταλήγοντας σε καταναγκαστική εργασία, είναι μια μέθοδος αναδιαμόρφωσης του ανθρώπινου υλικού της καπιταλιστικής εποχής προς την κομμουνιστική ανθρωπότητα».

Ο καταναγκασμός ήταν αναγκαίος αφού οι Μπολσεβίκοι ισχυριζόταν πως ήδη γνώριζαν τον δρόμο που έπρεπε να πάρει η επανάσταση, ακόμη και αν οι εργάτες και οι αγρότες κινούνταν σε διαφορετική κατεύθυνση. Ο Λένιν χρησιμοποίησε ένα μαρξιστικό βιβλίο κανόνων. Η προφανής του ευελιξία και οι συχνά αντικρουόμενες θέσεις του δεν είχαν να κάνουν με την ευρύτητα

του πνεύματός του αλλά με την εμμονική του προσήλωση, που του επέτρεπε να πει ό,τι ήταν απαραίτητο για να πετύχει τον στόχο του. Ήταν, όπως το έθεσε η Έμμα Γκόλντμαν, «ένας επιδέξιος ακροβάτης… ικανός στο να ισορροπεί ακόμα και στα στενότερα όρια». Αφού τον συνάντησε, ήταν πεπεισμένη πως «ο Λένιν είχε πολύ μικρή εκτίμηση στην Επανάσταση και… ο Κομμουνισμός ήταν πολύ μακρινό πράγμα για αυτόν». Αντίθετα, το «συγκεντρωτικό πολιτικό Κράτος ήταν ο θεός του Λένιν, μπροστά στον οποίο όλα τα άλλα έπρεπε να θυσιαστούν».

Για την Γκόλντμαν, η επανάσταση εξαρτιόταν περισσότερο από την «κοινωνική συνείδηση» και την «μαζική ψυχολογία» των Ρώσων εργατών και χωρικών παρά από τις δήθεν αντικειμενικές συνθήκες, τουλάχιστον εκείνες που ήταν γραμμένες στο μαρξιστικό βιβλίο κανόνων. Στην αρχή, ο Λένιν δεν είχε άλλη επιλογή από το να ανεχθεί τις λαϊκές εκείνες δυνάμεις που «μετέφεραν την Επανάσταση σε όλο και ευρύτερα κανάλια» τα οποία δεν βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των Μπολσεβίκων. «Όμως μόλις το Κομμουνιστικό Κόμμα ένοιωσε πως ήταν αρκετά ισχυρό στα κυβερνητικά ηνία, άρχισε να περιορίζει το εύρος της λαϊκής δραστηριότητας». Ήταν αυτή η επιθυμία του να κρατηθεί όλη η εξουσία στα χέρια του Κόμματος, στην υποτιθέμενη εμπροσθοφυλακή του προλεταριάτου, που εξηγεί σύμφωνα με την Γκόλντμαν, «όλες τους τις επόμενες πολιτικές, τις αλλαγές των πολιτικών, τους συμβιβασμούς και τις οπισθοχωρήσεις τους, τις μεθόδους καταστολής και διώξεων, την τρομοκρατία και την εξόντωση όλων των υπόλοιπων πολιτικών απόψεων».

***

Όπως έχουμε αναφέρει, μία συνηθισμένη δικαιολογία για τον εκφυλισμό της Ρωσικής Επανάστασης σε ένα από τα πιο καταπιεστικά καθεστώτα της σύγχρονης ιστορίας είναι πως ο Εμφύλιος Πόλεμος απαιτούσε αυστηρή πολιτική πειθαρχία και βαριά οικονομικά μέτρα. Ο «πολεμικός κομμουνισμός» ήταν θεωρητικά η μοναδική ελπίδα της επανάστασης. Θα συγχωρήσουμε τους αναγνώστες μας αν αυτό τους θυμίσει τους ισχυρισμούς των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων πως ήταν απαραίτητο να

καταστρέψουν ένα βιετναμέζικο χωριό, ώστε να το σώσουν. Όπως όμως σημειώνει ο Iain McKay, τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του πολεμικού κομμουνισμού -διεύθυνση εργοστασίων από ένα άτομο, κεντρικές οικονομικές δομές δανεισμένες από τον καπιταλισμό, καταστροφή των σοβιέτ- «όλα αυτά συνέβησαν πριν την εκδήλωση του Εμφύλιου Πόλεμου στα τέλη του Μάη του 1918».

Το ίδιο ισχύει και για τον Κόκκινο Τρόμο, την περίοδο της πολιτικής καταστολής και των μαζικών δολοφονιών που εξαπέλυσαν οι Μπολσεβίκοι για να εξουδετερώσουν φαινομενικά τους εχθρούς της επανάστασης. Ο «τρόμος», εδώ δεν είναι ένας χαρακτηρισμός που χρησιμοποίησαν οι αποτροπιασμένοι ιστορικοί μετά το γεγονός· ο Λένιν και ο Τρότσκι αγκάλιασαν αυτόν τον όρο για να περιγράψουν τις απάνθρωπες πολιτικές τους εκείνη την περίοδο. Ο Λένιν πέθανε αρκετά νωρίς ώστε να μη χρειαστεί να απαντήσει για αυτές. Ο Τρότσκι από την άλλη, πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής του υπεκφεύγοντας των ευθυνών του για το πώς κατάντησε η επανάσταση. Μόνος του σχεδόν δημιούργησε ένα ολόκληρο νέο είδος πολιτικών δικαιολογιών, εδραιώνοντας την πρακτική του να κατηγορείται ο Στάλιν λίγο-πολύ για όλα. Για οτιδήποτε άλλο που δεν μπορούσε να «φορτώσει» στον Στάλιν, σύμφωνα με τον Paul Mattick, κατηγορούσε την **ιστορική αναγκαιότητα**, παρουσιάζοντας τον πρώιμο Μπολσεκιβισμό ως ένα είδος «απρόθυμου τέρατος, που βασάνιζε και σκότωνε από αυτοάμυνα».

Το πρόβλημα, λέει ο Mattick, είναι πως δεν υπήρχε σχεδόν τίποτα στον Σταλινισμό που να μην υπάρχει στον Λενινισμό και στον Τροτσκισμό. Ενώ μπορεί να υπάρχουν διαφορές στον συνολικό αριθμό θυμάτων που μπορεί να διεκδικήσει ο καθένας τους, αυτό είχε να κάνει λιγότερο με τις «δημοκρατικές κλίσεις» του Λένιν όσο με τη σχετική του αδυναμία, την «αδυναμία του να εξοντώσει όλες τις μη Μπολσεβίκικες οργανώσεις με μιας». Και ήταν όλοι οι μη-Μπολσεβίκοι που βρέθηκαν στο στόχαστρο, όχι μόνο αποκλειστικά οι Λευκοί αντιδραστικοί, μη εξαιρουμένου και αυτών που πρόσφατα πολέμησαν δίπλα στους Μπολσεβίκους, ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις.

«Όπως και ο Στάλιν, ο Λένιν κατέτασσε τα θύματά του κάτω από

τον όρο ‘αντεπαναστάτης’». Το κύριο όργανο που ήταν επιφορτισμένο με την εκτέλεση των κατασταλτικών εντολών του Λένιν, η Τσέκα (Πανρωσική Έκτακτη Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Αντεπαναστάσεως και του Σαμποτάζ), δημιουργήθηκε εβδομάδες μόλις μετά την άνοδο των Μπολσεβίκων στην εξουσία. «Τα απολυταρχικά χαρακτηριστικά του Μπολσεβικισμού του Λένιν συσσωρεύονταν με τον ίδιο ρυθμό με τον οποίο ο έλεγχος και η αστυνόμευση μεγάλωνε». Πρακτικά, το μεγαλύτερο μέρος του Ρωσικού πληθυσμού – από αναρχικούς και κοινωνικούς επαναστάτες εώς εργάτες σε απεργία, ναύτες που ζητούσαν την δημοκρατική επιλογή των αξιωματικών τους και εώς ολόκληρη την αγροτική τάξη – θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν αντεπαναστάτες. Παρ’όλα αυτά, όπως παρατηρεί ο Mattick:

> *«Αν κάποιος θέλει να χρησιμοποιήσει τον όρο, η «αντεπανάσταση» στην Ρωσία του 1917 ήταν πιθανώς εγγενής της ίδιας της Επανάστασης, μέσω της ευκαιρίας που προσέφερε στους Μπολσεβίκους να επαναφέρουν μια κεντρικά κατευθυνόμενη κοινωνική τάξη για τη διαιώνιση του καπιταλιστικού διαχωρισμού των εργατών από τα μέσα παραγωγής και την επακόλουθη αποκατάσταση της Ρωσίας, ως ανταγωνιστικής ιμπεριαλιστικής δύναμης».*

Στην εκατονταετηρίδα της Ρωσικής Επανάστασης, αν υπάρχει κάτι που ελπίζουμε να πάρετε από αυτό το βιβλίο, είναι το γεγονός πως όλοι αυτοί οι δημοσιευμένοι πανηγυρικοί λόγοι για τον Λένιν και τον Τρότσκι, όλα τα κόμματα που αντιγράφουν τυράννους, όλα τα εγκώμια προς τους «ιδιοφυείς ηγέτες» στην εμπροσθοφυλακή των Ρωσικών μαζών – όλες αυτές οι τιμές δοξάζουν τους πραγματικούς αντεπαναστάτες της ιστορίας, τους *καταστροφείς* των επαναστάσεων, τους ανθρώπους με καρδιές δεσμοφυλάκων και δημίων.

«Η ιστορία, όμως, του πώς η Ρωσική εργατική τάξη διαλύθηκε δεν είναι θέμα για εσωτερική συζήτηση μεταξύ πολιτικών κλικών», γράφει ο Brinton. «Η κατανόηση του τι συνέβη είναι απαραίτητη για κάθε σοβαρό σοσιαλιστή. Δεν είναι απλή δουλειά αρχείου».

Αν ήταν, για να παραφράσουμε τον Μαρξ, αυτοί οι νεκροί τύραννοι δεν θα βάραιναν ακόμη σαν εφιάλτες τον νου των ζωντανών. Για κάποιον ανεξήγητο λόγο, Μαρξιστικά-Λενινιστικά και Τροτσκιστικά κόμματα υπάρχουν ακόμη. Ακόμη και αν δεν είναι μέλη τέτοιων κομμάτων, πολλοί ριζοσπάστες έχουν ενηλικιωθεί πολιτικά σε ένα μαρξιστικό περιβάλλον, που πάσχει από μία διχασμένη προσωπικότητα που κανένας διάλογος δεν θα καταφέρει να θεραπεύσει.

Από τον σχηματισμό της Κομιντέρν και μετά, χιλιάδες έχουν εγκαταλείψει τα τοπικά Κομμουνιστικά Κόμματα κατά κύματα, ανήμποροι να αντέξουν αυτή ή την άλλη νέα προδοσία. Αυτοί που παρέμειναν, σχημάτισαν εξαιρετικά σκληρούς πυρήνες, αλλά ακόμη και αυτοί που έφυγαν έπρεπε με κάποιον τρόπο να δικαιολογήσουν τη σχέση τους με μία αιματοβαμμένη κληρονομιά.

Δυστυχώς, όλα τα μαλακά, μονωτικά επίπεδα «Δυτικού Μαρξισμού» στον κόσμο δεν μπορούν να καλύψουν το Λενινιστικό μπιζέλι κάτω από τα στρώματα. Κανένας αριθμός «επιστροφών» στον Μαρξ – ή ακόμη καλύτερα, στον πρώιμο Μαρξ – δεν μπορεί να δραπετεύσει από τον έμφυτο τρόμο που υπάρχει στον πυρήνα κάθε ενός ξεχωριστά υπαρκτού σοσιαλιστικού καθεστώτος. Κάθε φορά που ο μαρξισμός φιλτράρεται μέσα από κρατικο-κεντρικά μοντέλα κοινωνικής αλλαγής, τα αποτελέσματα κυμαίνονται από κακά ως αποτρόπαια. Αυτό είναι το κρυμμένο ελάττωμα μέσα σε όλα τα κόμματα, εμπροσθοφυλακές, επιτελεία, κλίκες και γραφειοκράτες: δεν οδηγούν στον κομμουνισμό αλλά σε μια νέα τάξη καταπιεστών.

Ένας αιώνας είναι αρκετός. Είναι ώρα για ξεκαθάρισμα. Πρέπει να απομακρύνουμε τον Λενινισμό από τις επαναστατικές μας φόρμουλες και να κρίνουμε όλα τα μαρξιστικά στοιχεία που υπήρξαν στην μπολσεβίκικη καταστροφή. Πρέπει να μάθουμε από την ιστορία που περιλαμβάνεται στις παρακάτω σελίδες και τότε να δημιουργήσουμε τη δική μας.

https://www.revolutionbythebook.akpress.org/introduction-to-bloodstained-one-hundred-years-of-leninist-counterrevolution/